

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2016-2017

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Petra Tesařová

**Vzdělávání osob se závislostí na návykových látkách jako
faktor sociální inkluze a zvýšení zaměstnatelnosti**

Praha 2017

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Eva Rubášová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2016-2017

BACHELOR THESIS

Petra Tesařová

**Education of people with drug addiction as a factor of
social inclusion and increase of employability**

Prague 2017

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Eva Rubášová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 1. 5. 2017

Petra Tesařová

Poděkování

Děkuji vedoucí mé práce Mgr. Evě Rubášové za odborné vedení, velmi cenné rady a inspirativní podněty při zpracovávání mé bakalářské práce. Také děkuji svým konverzačním partnerům za ochotu uskutečnit se mnou rozhovory.

Anotace

Tématem bakalářské práce je „Vzdělávání osob se závislostí na návykových látkách jako faktor sociální inkluze a zvýšení zaměstnatelnosti“. Cílem práce je přinést nové poznatky a zvýšit povědomí o vzdělávání této cílové skupiny a jejich následné začlenění nejen zpět do společnosti, ale také na pracovní trh. Teoretická část se zabývá tématy, jako je sociální inkluze drogově závislých do společnosti a na pracovní trh, vzdělávání drogově závislých jako faktor sociální inkluze a zvýšení zaměstnatelnosti. V praktické části budou provedeny rozhovory s aktivními uživateli návykových látek v nízkoprahových centrech Jihomoravského kraje a bude se zde zkoumat jejich motivace ke vzdělávání v souvislosti se zvýšením zaměstnatelnosti.

Klíčová slova

Drogová závislost, léčba, motivace, profesní vzdělávání, sociální andragogika, sociální inkluze, sociální rehabilitace, vzdělávání dospělých, zaměstnatelnost.

Annotation

The topic of bachelor thesis is „Education of people with drug addiction as a factor of social inclusion and increase of employability“. The aim of thesis is bring new and increase knowledge of education this target group and their subsequent integration back to the society and labour market. Theoretical part occupy with topics social inclusion drug addicts into the society and labour market, education drug addicts as a factor of social inclusion and increase employability. Practical part will be performed interviews with active drug users in low-threshold centres in South Moravia Region and will investigate their motivation to education in the context of increase employability.

Keywords

Adult education, drug addiction, employability, motivation, professional education, social andragogy, social inclusion, social rehabilitation, treatment.

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 SOCIÁLNÍ INKLUZE	11
2 SOCIÁLNÍ INKLUZE DROGOVĚ ZÁVISLÝCH DO SPOLEČNOSTI ..	13
2.1 Sociální práce.....	13
2.2 Nízkoprahová zařízení pro uživatele návykových látek v České republice	14
2.2.1 Nízkoprahová centra v Jihomoravském kraji	17
2.3 Předléčebné poradenství	17
2.4 Léčba.....	18
2.5 Následná péče a doléčování	21
2.6 Sociální rehabilitace.....	23
3 SOCIÁLNÍ INKLUZE DROGOVĚ ZÁVISLÝCH NA TRH PRÁCE.....	25
3.1 Spolupráce se zaměstnavateli	25
3.2 Bariéry při vstupu na pracovní trh	26
4 VZDĚLÁVÁNÍ DROGOVĚ ZÁVISLÝCH JAKO FAKTOR SOCIÁLNÍ INKLUZE	28
4.1 Sociální andragogika.....	28
4.2 Poradny pro drogově závislé.....	29
4.2.1 Poradny pro rodiče závislých osob	29
4.2.2 Pracovně-právní poradenství	29
4.2.3 Kariérní poradenství	30
5 VZDĚLÁVÁNÍ DROGOVĚ ZÁVISLÝCH JAKO FAKTOR ZVÝŠENÍ ZAMĚSTNATELNOSTI	31
5.1 Další profesní vzdělávání.....	31
5.1.1 Kvalifikační vzdělávání	32
5.1.2 Rekvalifikační vzdělávání.....	32
5.2 Rekvalifikace poskytované Úřadem práce	33
5.3 Operační program zaměstnanost.....	34
6 MOTIVACE KE VZDĚLÁVÁNÍ	36

PRAKTICKÁ ČÁST	37
7 METODOLOGIE	37
7.1 Cíl výzkumu, výzkumný problém a výzkumná otázka.....	37
7.2 Výzkumný plán.....	38
7.3 Metody získávání dat	39
7.4 Konceptualizace.....	40
7.4.1 Konceptuální schéma	41
7.4.2 Popis konceptuální struktury	42
7.5 Výzkumný vzorek.....	43
7.5.1 Výběr výzkumného vzorku.....	43
7.5.2 Charakteristika konverzačních partnerů	44
7.6 Etika výzkumu	45
7.7 Metody zpracování dat.....	48
8 ANALÝZA DAT	49
8.1 Výsledky dle analyzovaných oblastí.....	49
8.1.1 Osobní charakteristiky	49
8.1.2 Společenské prostředí	51
8.1.3 Životní situace.....	53
8.1.4 Pracovní situace	54
8.2 Výsledky výzkumu	56
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	61
SEZNAM ZKRATEK	68
SEZNAM TABULEK.....	69
SEZNAM PŘÍLOH.....	70

ÚVOD

Autorka si jako téma bakalářské práce zvolila problematiku Vzdělávání osob se závislostí na návykových látkách jako faktor sociální inkluze a zvýšení zaměstnatelnosti. Jako hlavní důvod volby tohoto tématu je jeho aktuálnost a velmi slabá informovanost veřejnosti o možnostech vzdělávání této cílové skupiny osob. Dalším důvodem, který autorku přesvědčil k výběru tématu, byla osobní zkušenost s cílovou skupinou, se kterou měla možnost pracovat v rámci několika studentských praxí a dobrovolnické činnosti.

Vzdělávání osob se závislostí na návykových látkách se autorce jeví jako málo prozkoumaná oblast, kterou ale považuje za důležitou vzhledem k sociální situaci dané cílové skupiny. V praxi se setkáváme s lidmi se závislostí na návykových látkách, jež mají velmi nízké vzdělání, nulovou praxi a nedisponují pracovními zkušenostmi. Ve spojení s drogovou minulostí, popřípadě zápisem v rejstříku trestů, mají tyto osoby velmi znesnadněn přístup, jak na pracovní trh, tak návrat zpět do společnosti.

Práce je rozdělena do dvou částí, na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část pojednává o tématu vzdělávání osob se závislostí na návykových látkách jako faktoru sociální inkluze a zvýšení zaměstnatelnosti. Jsou zde představeny způsoby, jakými lze osoby závislé začlenit, jak do společnosti, tak na pracovní trh. V rámci sociální inkluze do společnosti je kladen důraz na léčbu drogových závislostí, následnou péči a neméně důležitá jsou i nízkoprahová centra pro osoby závislé na návykových látkách. Kapitola Sociální inkluze drogově závislých na pracovní trh pojednává o možnosti různých služeb pro drogově závislé spolupracovat se zaměstnavateli, při zaměstnávání těchto osob. V této kapitole také najdeme bariéry, kterým drogově závislí musí při vstupu na pracovní trh čelit. Velký důraz v teoretické části je kladen přímo vzdělávání drogově závislých. Zde najdeme několik způsobů, kterými lze tuto cílovou skupinu vzdělávat. V rámci vzdělávání jako faktoru sociální inkluze najdeme poradny, díky kterým osoby závislé mohou získat cenné informace usnadňující sociální začlenění.

Kapitola Vzdělávání jako faktor zvýšení zaměstnatelnosti pojednává o možnostech vzdělávání, jako jsou například různé typy rekvalifikací.

Cílem práce je zvýšit povědomí a přinést nové poznatky o možnostech vzdělávání drogově závislých a jejich následné začlenění nejen zpět do společnosti, ale také na pracovní trh, aby se výrazně zlepšila jejich sociální situace.

Praktická část je zaměřena na zkoumání motivace osob se závislostí na návykových látkách. Autorku zajímá, jakými způsoby a jestli vůbec jsou drogově závislí lidé motivováni ke vzdělávání vzhledem ke své životní, popřípadě pracovní situaci. Výzkumná otázka tedy zní: **„Jakým způsobem jsou vybraní klienti nízkoprahových center pro aktivní uživatele návykových látek v Jihomoravském kraji motivováni ke vzdělávání v souvislosti se zvýšením zaměstnatelnosti.“** Výzkum bude proveden v nízkoprahových centrech v rámci Jihomoravského kraje, pomocí rozhovorů s aktivními uživateli návykových látek. Ve výpovědích konverzačních partnerů bude autorka hledat podobnosti a odlišnosti. Na základě získaných dat následně provede jejich analýzu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ INKLUZE

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách definuje sociální začleňování jako: „...proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.“

Sociální inkluzi neboli sociální začleňování můžeme chápat jako proces účasti na společenském životě a uplatňování občanských práv a zájmů. Sociální inkluze bývá často spojována s konceptem sociálního vyloučení, tudíž je jeho opakem. (Šimek, 2010) V konceptu sociální inkluze je velmi důležité neopomíjet lidská práva, kdy každý člověk by měl mít možnost tato svá práva uplatňovat a žít důstojným životem. (Trbola, Nečasová, Rákoczyová, 2015) Systémem sociálního začleňování volíme konkrétní intervence, díky kterým by se mělo zabránit sociálnímu vyloučení. (Mareš, Horáková, Rákoczyová, 2008)

Sociální začleňování je velmi dlouhodobý proces, jehož efektivita záleží na kompetencích subjektů podílejících se na tomto systému. Oblast samosprávy má za úkol zjišťovat potřeby obyvatel dané lokality a v souvislosti s nimi následně zajišťovat potřebné sociální služby. Kdežto neziskový sektor je flexibilnější a je schopen rychleji reagovat na poptávku po sociálních službách a dokáže tyto programy dle potřeb svých klientů přizpůsobit. (Mareš, Horáková, Rákoczyová, 2008)

V rámci sociální inkluze můžeme rozlišit tři základní dimenze, jedná se o dimenzi politickou, ekonomickou a občanskou.

Politická dimenze se týká občanských práv a politické participace, můžeme zde zařadit i sociální práva.

Občanská dimenze vymezuje účast na rozhodování v komunitním životě, která se dotýká každodenního života jedince.

Ekonomická dimenze bývá dnes realizována pomocí trhu práce a sociálního státu. (Mareš In: Sirovátka, 2004)

V konceptu sociálního začleňování jsou stanoveny obecné cíle:

- *„zajištění účasti v zaměstnání a rovného přístupu ke všem zdrojům, právům, zboží a službám,*
- *prevence rizika sociálního vyloučení,*
- *pomoc nejvíce zranitelným,*
- *mobilizace všech relevantních aktérů.“*

(Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020, 2014, s. 3)

2 SOCIÁLNÍ INKLUZE DROGOVĚ ZÁVISLÝCH DO SPOLEČNOSTI

2.1 Sociální práce

„Sociální práce je profesionální aktivita zaměřená na pomoc jednotlivcům, skupinám či komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování v jim přirozeném prostředí.“ (Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020, 2014, s. 17)

Základním nástrojem pro systém sociálního začleňování je právě sociální práce. Skrze sociální práci podporujeme osoby, které jsou již sociálně vyloučené nebo jim toto sociální vyloučení hrozí. Snahou sociální práce je podpora sociální změny, řešení mezilidských vztahů. Podílí se na tvorbě příznivých společenských podmínek. (Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020, 2014)

Cílem sociální práce s drogově závislými je koncept sociálního fungování. Systém sociálního fungování má dvě roviny. První rovina říká, že člověk a prostředí jsou v neustálé interakci, zatímco druhá rovina mluví o tom, že prostředí na člověka klade určité požadavky a ten je nucen na ně nějakým způsobem reagovat. Jedná se o to, jak je člověk schopen zvládat své těžké životní situace. Důvodem sociálního vyloučení osob se závislostí na návykových látkách může být nepochopení požadavkům společnosti. (Navrátil In: Kalina, 2003) Sociální práce se závislými klienty má nezastupitelnou roli ve výběru intervencí, které napomáhají stabilizaci jejich životního stylu. (Kuda In: Kalina, 2003)

V praxi je jedním z prvků sociální práce s uživateli návykových látek sociálně právní pomoc. V rámci sociálně právní pomoci je klientům poskytováno poradenství, potřebné sociální služby a v neposlední řadě pro klienty využitelné informace. (Navrátil In: Kalina, 2003)

Dalším prvkem sociální práce s uživateli návykových látek může být pojetí sociální práce jako terapeutické pomoci. V tomto pojetí je prioritní duševní zdraví a pohoda člověka. Terapeutickou pomocí pak můžeme této pohody dosáhnout. (Navrátil In: Kalina, 2003)

2.2 Nízkoprahová zařízení pro uživatele návykových látek v České republice

„V roce 2015 působilo v ČR celkem 104 nízkoprahových programů, v tom 57 kontaktních center a 47 terénních programů.“ (Mravčík, 2016, s. 10)

Co se týče profilu klientů těchto nízkoprahových center, šlo zejména o uživatele pervitinu, opioidů a konopných látek, v průměrném věku 31 let. V posledních letech je zde patrný nárůst injekčních uživatelů pervitinu. (Mravčík, 2016)

V roce 2015 bylo v České republice zaznamenáno celkem 46 900 problémových uživatelů návykových látek, z toho 12 700 uživatelů opioidů, 34 200 uživatelů pervitinu. Počet injekčních uživatelů drog byl ve stejném roce 43 900. (Mravčík, 2016)

Konkrétně v nízkoprahových kontaktních centrech využilo služeb v roce 2015 celkem 17 029 uživatelů návykových látek, z toho 11 263 uživatelů pervitinu a 3503 uživatelů opioidů. (Mravčík, 2016)

Osoby závislé na návykových látkách mívají ve většině případů nízké vzdělání, jsou dlouhodobě nezaměstnaní, zadlužení, mají problémy v interpersonálních vztazích, nevyjímaje problémy s bydlením. Zadluženost těchto osob může šplhat až do několika set tisíců korun. Všechny tyto nepříznivé sociální situace pak velmi ztěžují zpětný návrat do společnosti. (Mravčík, 2016)

a) Terénní programy

Terénní programy představují prvotní stupeň v péči o osoby závislé na návykových látkách. Tyto programy jsou specifické svým místem výkonu, jedná se především o veřejná místa, kde se uživatelé vyskytují nejčastěji. V rámci terénních programů mohou terénní pracovníci navštěvovat domovy svých klientů. (Těmínová In: Kalina, 2008b)

Terénní pracovníci pracují s tzv. skrytou populací. Skrytá populace není motivovaná k hledání pomoci a k řešení svých problémů. Může jít o problémy sociální, zdravotní ale i psychické. (Grohmannová In: Radimecký, 2007)

Cílová skupina terénních programů je složena z jednotlivců nebo skupin osob, které nevyhledávají pomoc v organizacích. Důvody nevyhledání této pomoci mohou být strach, nedůvěra nebo absence služeb, které by daný jedinec vyžadoval. K cílové skupině na drogové scéně můžeme zařadit:

- mladé osoby, které s užíváním drog začínají,
- osoby, které drogy užívají pravidelně a nemají potřebu vyhledávat pomoc v organizacích,
- uživatelé drog ve vysokém stupni závislosti, kteří nejsou schopni pomoc vyhledat, i přes to, že by o pomoc měli zájem.

(Hrdina, Korčíšová In: Kalina, 2003)

Hlavním cílem terénních programů je navázání kontaktu s touto skrytou populací a postupně ji motivovat ke změně svého chování a životního stylu. Důležité je s těmito osobami navázat vztah založený na vzájemné důvěře. (Hrdina, Korčíšová In: Kalina, 2003) Grohmannová (In: Radimecký, 2007) uvádí, že služby, které nabízejí terénní pracovníci, jsou poskytovány na základě principu Harm Reduction.

Prostřednictvím terénních programů terénní pracovníci svým klientům poskytují výměnu a distribuci injekčního a jiného Harm Reduction materiálu. Terénní pracovníci také poskytují poradenství (základní zdravotní, sociální, krizovou intervenci, motivační trénink), informace týkající se drogové problematiky a rizik spojených s užíváním drog.

Mohou svým klientům poskytnout informace o navazujících službách nebo předat kontakty na jiné odborníky. (Těmínová In: Kalina, 2008b)

b) Kontaktní centra

Kontaktní centrum je nízkoprahové zařízení a ambulantní služba, které svou činnost provádí prostřednictvím kontaktní práce s problémovými uživateli drog. Nízkoprahovostí chápeme zejména situace, kdy se snažíme o odstraňování překážek, které by mohly způsobit to, že by klient měl strach službu využít. Do principu nízkého prahu řadíme zejména anonymní a bezplatné využívání těchto služeb. Kontaktní centra se snaží o snižování zdravotních a sociálních rizik, jež bývají spojené s užíváním drog. (Grohmannová In: Radimecký, 2007)

Cílovou skupinu kontaktních center tvoří:

- osoby závislé na návykových látkách,
- problémoví uživatelé,
- rodinní příslušníci,
- blízké osoby uživatelů.

(Grohmannová In: Radimecký, 2007)

Mezi hlavní a zásadní činnosti kontaktních center patří výměna použitého injekčního materiálu a distribuce sterilního injekčního materiálu. Dále svým uživatelům poskytují nápojový (káva, čaj), potravinový (polévka) a vitamínový servis, možnost vyprání oblečení, osobní hygienu. Toto mohou čerpat bezplatně. Mimo jiné poskytují také screeningové testy na hepatitidu typu C nebo HIV, dále poskytují zdravotní, psychologické a sociálně právní poradenství, poradenství pro rodiče a blízké osoby uživatelů, pomáhají svým uživatelům se zprostředkováním kontaktu s dalšími institucemi. Poskytují také krizovou intervenci. (Grohmannová In: Radimecký, 2007)

Kontaktní centra své potencionální uživatele vyhledávají pomocí terénní práce. (Matoušek, 2013)

Tým pracovníků kontaktních center je tvořen sociálními pracovníky, pedagogy, zdravotnickými pracovníky, psychology. Jelikož je práce v kontaktních centrech náročná, je žádoucí možnost přístupu pracovníků k supervizi. (Těmínová In: Kalina, 2008b)

2.2.1 Nízkoprahová centra v Jihomoravském kraji

V Jihomoravském kraji se nachází šest kontaktních center a sedm terénních programů. Kontaktní centra nalezneme v Kyjově, Hodoníně, Břeclavi, Znojmě a dvakrát v Brně. Terénní programy pak v Břeclavi, Hodoníně, Blansku, Brně, Kyjově, Vyškově a Znojmě. (Mravčík, 2016)

V roce 2015 bylo v Jihomoravském kraji zaznamenáno celkem 3300 problémových uživatelů drog, z toho 700 uživatelů opioidů a 2600 uživatelů pervitinu, z celkového počtu bylo 2800 injekčních uživatelů drog. (Mravčík, 2016)

2.3 Předléčebné poradenství

Předléčeným poradenstvím je myšleno poradenství před nástupem do léčby. Tímto poradenstvím můžeme zvyšovat motivaci klienta ke změně, klient se lépe zapojí do procesu léčby a také se sníží riziko jejího předčasného ukončení. Cílem je tedy rychlejší nástup klienta do léčby, udržení se v léčebném procesu a také úspěšné dokončení léčby. (Kalina, 2003)

Při předléčebném poradenství sociální pracovník zmapuje klientovu životní situaci, historii jeho drogové závislosti, zjistí od klienta jeho představy o léčbě a celkové změně (jak chce klient léčbu uskutečnit, jaká je jeho motivace k léčbě a co by mu v uskutečňování pomohlo). (Preston, Šefránek, Malinowski, 2007)

2.4 Léčba

Cílem léčby závislostí na návykových látkách je zlepšení kvality života a zdraví, v co největší možné míře. V léčbě jde především o snížení, případně úplně odstranění závislosti, snížení výskytu nemocí a rizik spojených s rizikovým užíváním návykových látek a sociální začlenění uživatelů drog do společnosti. (Kalina, 2003)

Vysokoprahové služby pro uživatele drog v České republice dělíme na:

a) Detoxifikační jednotky

Tyto jednotky slouží ke zvládnutí stavů odvykání či intoxikací drogou a tyto stavy není potřebné řešit intenzivněji v rámci jiného zařízení, např. na jednotce intenzivní péče. Detoxifikační jednotky najdeme, buď v zařízeních pro léčbu závislostí, nebo samostatně v nemocnicích. (Těmínová, In: Kalina, 2008b)

Detoxifikační jednotky mohou využívat klienti:

- připravující se na odvykací léčbu,
- nemotivovaní k léčbě, kteří mají natolik špatný zdravotní či sociální stav, který vyžaduje snížení tolerance k droze,
- nebezpeční sami k sobě či ostatním kvůli intoxikaci.

(Těmínová, In: Kalina, 2008b)

b) Substituční léčba

Substituční léčbu využívají zejména lidé závislí na opiátech. Cílem této léčby je nahrazení užívaných opiátů látkou, která má stejné či podobné účinky jako užívaná droga. Užíváním substitučních látek je možné zmírnit abstinenci příznaky, zdravotní a sociální rizika. Příkladem substituční látky je metadon. (Verster, Buning, 2003) Tato látka neobsahuje žádné škodlivé příměsi a aplikuje se bezpečným způsobem, nikoliv škodlivě nitrožilně. (Těmínová In: Kalina, 2008b)

c) **Ambulantní léčba**

Ambulantní léčba je nejvíce využívaná léčba závislostí v Evropě. (Evropská zpráva o drogách, 2016) Jedná se o léčbu, v rámci které klient pravidelně dochází do zdravotnického či nezdravotnického zařízení. Ambulantní léčbu mohou poskytovat specializovaná ambulantní zařízení, psychiatrické ambulance nebo psychologické poradny. (Těmínová In: Kalina, 2008b)

Cílová skupina ambulantní péče je neomezená typem závislosti, věkem, pohlavím, rasou, vzděláním či zaměstnáním. Ambulantní léčbu mohou využít, jak lidé závislí, tak problémoví uživatelé, experimentátoři, konzumenti, tak i klienti, kterým byla léčba stanovena soudně. (Hampl In: Kalina, 2003)

d) **Denní stacionáře**

Jedná se o ambulantní zařízení, které má velmi intenzivní strukturovaný denní program. Denní stacionář je forma zařízení tzv. „na půl cesty“ mezi domácím prostředím a léčebným zařízením. (Těmínová In: Kalina, 2008b)

Do zařízení klient denně dochází a je mu zde poskytována denní zdravotní, psychotherapeutická, sociální, výchovná i rehabilitační péče. Denní stacionář využívají klienti, jejichž stav vyžaduje dohled, nevyžaduje pobyt v jakémkoliv lůžkovém zařízení, ale je pro ně nedostačující ambulantní léčba. (Kalina In: Kalina, 2003)

Cílovou skupinou denních stacionářů jsou klienti, kteří chtějí změnit svůj způsob života, a jejichž sociální prostředí je stabilní. (Těmínová In: Kalina, 2008b)

e) **Střednědobá ústavní léčba**

Tato léčba je zpravidla vykonávána např. v psychiatrických léčebnách, odděleních pro léčbu závislosti, jedná se tedy o léčbu pobytovou v délce 3 – 6 měsíců. (Těmínová In: Kalina, 2008b)

Pro střednědobou ústavní léčbu je důležité sestavit multidisciplinární tým, složený převážně ze zdravotníků (lékaři, střední zdravotničtí pracovníci), terapeutů (kliničtí psychologové), ale i jiných odborných pracovníků (psychoterapeuti, sociální pracovníci, pracovní terapeuti). Tento tým je obvykle veden psychiatrem. (Dvořáček In: Kalina, 2003)

Problémoví uživatelé návykových látek od 15 let věku mohou využít tohoto typu léčby. Zpravidla se jedná o dobrovolné klienty, kteří již absolvovaly detoxifikaci. (Těmínová, In: Kalina, 2008b)

f) Terapeutické komunity

V rámci terapeutické komunity je poskytována střední až dlouhodobá léčba formou pobytu, po dobu 6 – 18 měsíců. (Müllerová, Matoušek, Vodrášková In: Matoušek, 2005) Jedná se o specifickou formu skupinové psychoterapie, při které klienti sdílejí různorodé pracovní činnosti, společný program, ale i bydlení. (Těmínová, Kalina, Adameček In: Kalina, 2008b) Program v rámci terapeutické komunity je velmi strukturovaný, intenzivní a má přesně časově vymezené rozvržení celého dne. (Preston, Šefránek, Malinowski, 2007)

Léčba v terapeutické komunitě bývá zpravidla rozdělena do čtyř fází.

„Nultá“ fáze trvá dva i více týdnů, klient pobývá v zařízení, ale ještě není členem komunity, o členství musí požádat a vstup do komunity je provázen přijímacím rituálem a podpisem smlouvy. (Těmínová, Kalina, Adameček In: Kalina, 2008b) V této fázi dochází ke zhodnocení a definování potřeb klienta, vytváří se individuální plán léčby. Díky této „nulté“ fázi dochází ke stabilizaci klienta a prohlubování jeho motivace k léčbě. (Kalina, 2008a)

První fáze může trvat tři měsíce, klient si musí uvědomit, že jeho současné problémy způsobila závislost na drogách, měl by se sám rozhodnout pro změnu, přizpůsobit se pravidlům komunity a životu bez návykové látky. (Těmínová, Kalina, Adameček In: Kalina, 2008b) V první fázi se klient snaží orientovat, včleňovat a zapojit

se do chodu terapeutické komunity. V závěru první fáze by klient měl přijmout pravidla, program a cíle komunity a stát se jejím plnohodnotným členem. V rámci této fáze klient je schopen žít bez drogy a začíná pracovat sám na sobě, svém životě a závislosti. (Kalina, 2008a) Jakmile klient požádá o přestup do druhé fáze, komunita zhodnotí jeho způsobilost, poté následuje rituál a klient může vstoupit do druhé fáze léčby. (Těmínová, Kalina, Adameček In: Kalina, 2008b)

Druhá fáze bývá nejdelší, délka je zpravidla asi šest měsíců. V této fázi dochází k ukázněnosti a klient si osvojuje nové vzorce chování, prohlubuje se motivace ke změně a abstinenci. Klient se stává odolnější vůči návykovým látkám, vytváří si nový osobitý styl života bez užívání drog. Na konci druhé fáze se může klient zařadit mezi ty členy, kteří představují vzory pro ostatní méně pokročilé členy. Pro přestup do třetí fáze se opakuje stejný postup, jako ve fázích předešlých. (Kalina, 2008a)

Třetí fáze představuje pozvolné ukončování terapie. Klienti v této fázi mohou odcházet do zaměstnání, obstarávat si bydlení či následné doléčování. (Těmínová, Kalina, Adameček In: Kalina, 2008b) V této fázi se od klientů očekává zvýšená odpovědnost za sebe sama, samostatnost, soběstačnost, nezávislost. Klient by se měl sám rozhodovat. Žádoucí je, aby si klient mimo komunitu vytvářel podporující, pozitivní a bezdrogové prostředí, kam se bude moci uchýlit po propuštění z léčby. (Kalina, 2008a)

2.5 Následná péče a doléčování

Služby následné péče mohou být ve formě ambulantní či pobytové. Tyto služby mohou využívat osoby závislé na návykových látkách v případě, že absolvovaly či právě absolvují ambulantní či ústavní léčbu, anebo abstinují. (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách)

Následná péče je určena klientům po dobu jednoho roku od skončení léčby. (Kalina, 2003) Následná péče je určena klientům se závislostí na návykových látkách, kteří abstinují minimálně tři měsíce a současně tyto osoby, buď absolvovaly

krátkodobou léčbu, nebo detoxifikaci a je u nich pravděpodobné, že jsou motivováni k dlouhodobé abstinenci. (Kuda In: Kalina, 2003)

Doléčovací programy jsou základním prvkem programu následné péče. (Mravčík, 2016)
Jejich základním cílem je udržení a podpora klienta v abstinenci po léčbě závislosti. (Kuda In: Kalina, 2008b)

Program následné péče je složen z multidisciplinárního týmu odborníků. Tento tým se tvoří dle potřeb a problémových oblastí daného klienta. Základem týmu je psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník. Právě kvalitní sociální pracovník je nepostradatelný člen týmu, díky kterému lze snáze navrátit klienty do běžného života. (Kuda In: Kalina, 2008b)

Program následné péče je tvořen několika složkami, mezi které patří:

- psychoterapie (cílem je stabilizace klienta v abstinenci),
- prevence relapsu (cílem je zvýšit sebekontrolu klienta a zamezit znovu vypuknutí závislosti),
- sociální práce (cílem je stabilizace životního stylu klienta),
- práce, chráněná pracovní místa a rekvalifikace (díky zaměstnání může dojít k integraci do běžného života společnosti),
- lékařská péče (jde o léčbu zdravotních problémů spojených se závislostí na návykových látkách, jedná se např. o hepatitidu typu B a C, gynekologické či dentální onemocnění),
- práce s rodinnými příslušníky (zainteresováním rodiny do léčebného procesu klienta zvyšuje účinnost léčby závislosti),
- nabídka volnočasových aktivit (cílem volnočasových aktivit je naučit klienta žít a bavit se bez pomoci návykových látek).

(Kuda In: Kalina, 2003)

Minimální délka programu následné péče se uvádí na dobu šesti měsíců. V praxi se můžeme setkat s tím, že klienti si délku prodlužují až na jeden rok. Délka programu následné péče by měla být stanovena dle klientovy zakázky a také na základě

terapeutova doporučení. Je nezbytné přesné definování ukončení programu, aby se tím neprohlubovala klientova závislost na pomoci terapeuta, ale mohl si klient postupně přebírat odpovědnost za svůj život. V praxi se konec účasti v programu řeší písemnou „Dohodou o ukončení kontaktu“. (Kuda In: Kalina, 2003)

Následná péče je pro klienty, kteří mají zajištěno vlastní bydlení, a je poskytována ambulantní formou. Klienti bez vlastního bydlení mohou využít chráněná bydlení. Tento typ bydlení poskytuje klientům ubytování na přechodnou dobu zpravidla šesti měsíců v prostředí, které klienty stimuluje vést řádný život. (Preston, Šefránek, Malinowski, 2007)

2.6 Sociální rehabilitace

Cílem sociální rehabilitace je znovu začlenění osoby se závislostí na návykových látkách do společnosti skrze nabyté sociální a profesní dovednosti, příznivé sociální prostředí a společenské vztahy. Díky tomuto cíli může klient znovu získat sebeúctu a způsobilost vést spořádaný život ve společnosti. (Kuda In: Kalina, 2008b)

Sociální rehabilitace je zejména kombinací poradenských, tréninkových a vzdělávacích aktivit, ale také služeb, které mohou vést k rozvoji profesního vzdělávání. Sociální rehabilitaci mohou vykonávat, buď poradenští, sociální, či laičtí terapeuti. (Dvořák In: Kalina, 2003)

Sociální rehabilitaci je možné poskytovat osobám závislým, jak už v léčbě, tak i v programech následné péče. Důležitým prvkem v sociální rehabilitaci jsou sociální role, které napomáhají znovu začlenění do společnosti. Lidé dlouhodobě závislí, nejsou mnohdy těmito rolami vybaveni již z období dospívání, kdy se tyto role běžně u člověka formují. Jde především o pojetí sebe sama, vytváření vlastních schopností a identity. Aspekty pro úspěšnou socializaci jsou sebeovládání nebo-li sebekontrola, sebehodnocení. Tyto aspekty pak pozitivně ovlivňují zvládání různých sociálních situací. (Dvořák In: Kalina, 2003)

Sociální rehabilitace může podmiňovat změny v chování u závislé osoby. Může se jednat o změny ve vztazích, které má závislá osoba, buď narušené, neexistující, anebo je není schopná vytvářet. Mezi problémy řešené v rámci sociální rehabilitace můžeme zařadit nedostatek sociálních dovedností komunikace, vyjadřování emocí, finanční problémy, nízké vzdělání, absence profesních dovedností a návyků atd.. (Dvořák In: Kalina, 2003)

Terapeut by měl umět u klienta rozpoznat jeho potřeby a pomoci mu stanovit reálný a dosažitelný cíl.

Sociální rehabilitace může být úspěšná v případě, že terapeut klienta respektuje, věří, že je změny schopen a v této změně jej terapeut podporuje a motivuje. V praxi se setkáváme s tím, že čím delší kontakt klienta a terapeuta v rámci sociální rehabilitace je, tím je vyšší šance, že změna u klienta bude trvalejší. Avšak je potřebné si určit hranice vztahu, aby nedošlo k závislosti klienta na pomoci terapeuta či dané služby. (Dvořák In: Kalina, 2003)

3 SOCIÁLNÍ INKLUZE DROGOVĚ ZÁVISLÝCH NA TRH PRÁCE

Drogově závislí tvoří jednu ze skupin osob znevýhodněných na trhu práce. Tyto osoby mohou být znevýhodněny např. nízkou kvalitací, nízkým vzděláním, špatným zdravotním stavem, vyšším věkem, popřípadě různou kombinací těchto negativních faktorů. A právě proto by drogově závislým měla být věnována zvýšená pozornost při zpětném začleňování na trh práce, (Šimek, 2010)

Sociální inkluze drogově závislých na pracovní trh je v některých případech velmi obtížná. Tuto inkluzi, jak už bylo zmíněno výše, komplikuje nízké vzdělání popřípadě jeho úplná absence, ale také minimální pracovní dovednosti či návyky. Realizace sociálního začleňování může být formou pracovních míst na zkoušku, poskytování poradenství, pomoci a podpory při hledání vhodného zaměstnání. (Mravčík, 2016)

Některé sociální služby poskytují různé formy poradenství, které napomáhají sociální inkluzi drogově závislých na pracovní trh. Jedná se o poradenství pracovní právní, kariérní, popřípadě tyto služby spolupracují přímo se zaměstnavateli klientů.

3.1 Spolupráce se zaměstnavateli

Při spolupráci se zaměstnavateli jde o bezproblémové začlenění osoby závislé na návykových látkách do pracovního prostředí. V České republice můžeme najít služby, které drogově závislým lidem pomohou s nalezením pracovního místa.

Pracovní agentura SANANIM například spolupracuje se zaměstnavateli, kteří jsou ochotni zaměstnat osobu, která by mohla mít problém při uplatnění na pracovním trhu (může mít především záznamy v trestním rejstříku, díky drogám má špatný zdravotní

stav, popřípadě má nízké vzdělání či praxi). Tato agentura také se zaměstnavateli uzavírá individuální dohody, které zaručují udržení pracovního místa. (Sananim, 2007)

3.2 Bariéry při vstupu na pracovní trh

a) Požadavek bezúhonnosti na trhu práce

Jednou z bariér při vstupu osoby se závislostí na návykových látkách může být požadavek na bezúhonnost. V praxi se setkáváme se skutečností, že osoba se závislostí na drogách může mít záznam v rejstříku trestů. Na pracovním trhu se objevují pozice, při kterých zaměstnavatelé vyžadují prokázání bezúhonnosti formou výpisu z rejstříku trestů. Zejména se jedná o pracovní pozice, při kterých se očekává odpovědnost či vyšší kvalifikace. U pracovních pozic, které nevyžadují vysokou míru odpovědnosti, případně vyšší kvalifikaci, je požadavek na bezúhonnost nelegitimní a může tím uchazeče o takovou pracovní pozici poškodit. Požadavek na bezúhonnost u pracovních pozic s nízkým stupněm odpovědnosti, pak může mít ekonomické dopady, např. podpory v nezaměstnanosti, ale také může souviset s obtížným začleněním osoby závislé do společnosti. (Hubálek, Zamboj, 2007)

b) Negativní předsudky

Předsudky o drogově závislých představují ve společnosti velkou bariéru, která jim znemožňuje nebo alespoň znesnadňuje vstup na pracovní trh. Tyto osoby bývají často lidmi ve společnosti nahlíženy jako devianti, nespolehliví, ti, kteří upřednostňují drogy před vším ostatním. Díky těmto předsudkům pak drogově závislí mají problém navázat kontakty s potenciálními zaměstnavateli. Ve výsledku dochází k tomu, že se drogově závislí snaží předejít odhalení své drogové závislosti. (Klee, 2002)

c) Vzdělání a praxe

Dalšími bariérami pro vstup drogově závislých na trh práce je vzdělání a praxe. V mnoha případech se setkáváme se skutečností, že lidé počínají zkušenosti s drogami

v mladém věku (např. na základní či střední škole). Mnozí z nich mají ve výsledku velmi nízkou kvalifikaci a nulovou praxi. Lidé s nízkým vzděláním jsou na pracovním trhu nejvíce ohroženi vyloučením, protože velká míra pracovních pozic je pro osoby drogově závislé či zotavující se, prakticky nedostupná. (Rákoczyová, Mareš, 2005)

d) Drogová minulost

Drogová minulost u uchazeče o zaměstnání se často stává pro osobu závislou či zotavující se, velkou překážkou. Lidé s drogovou minulostí se potýkají s nízkou kvalifikací, nulovou praxí, v neposlední řadě se zápisy v trestním rejstříku. Díky těmto faktorům je jim znemožněn vstup na lépe placená pracovní místa či pracovní místa ve státní sféře (policisté, hasiči atd.). Drogová minulost s sebou nese i možnost absence oprávnění k výkonu různých zaměstnání, např. řidičský průkaz. (Miovský, 2006a)

4 VZDĚLÁVÁNÍ DROGOVĚ ZÁVISLÝCH JAKO FAKTOR SOCIÁLNÍ INKLUZE

4.1 Sociální andragogika

Sociální andragogika není vědou jen sama o sobě. Sociální pedagogika, sociální psychologie, vzdělávání dospělých, sociologie. Všechny tyto disciplíny se promítají do sociální andragogiky. (Palán, 2003)

Sociální andragogika se zaměřuje na vzdělávání skupin dospělých osob, které jsou ve společnosti sociálně znevýhodněné. Především se jedná o ty skupiny dospělých osob, které žijí v nedostatečných podmínkách, které jim nedovolují intelektuálně, mravně a citově se rozvíjet. Tento stav se nazývá sociokulturní deprivace. (Veteška, 2010)

Předmětem sociální andragogiky je pomoc dospělým osobám při integraci do společnosti nebo také pomoc v nepříznivých sociálních situacích. V rámci sociální práce můžeme klienta prostřednictvím sociální andragogiky vést k sociální odpovědnosti, řešit situace, které je možné řešit vzděláváním. Můžeme také zjišťovat sociální vztahy a problémy dospělého např. na pracovišti, v rodině, mezi přáteli, atd.. (Palán, 2003)

Sociální andragogika se dělí na praktickou realizaci a teoretickou základnu. Praktická realizace představuje andragogické činnosti například v poradnách, ale také se může jednat o činnosti v rámci socializace či resocializace. V rámci teoretické a metodologické základny se provádějí výzkumy, kterými lze zjistit vztah mezi sociálním prostředím a vzděláváním. (Veteška, 2010)

4.2 Poradny pro drogově závislé

Osoba drogově závislá může ve své náročné životní situaci získat informace a rady v různých typech poraden pro osoby závislé. Tyto poradny poskytují informace, jednak o léčbě, mohou poskytovat informace pro rodiče závislých osob, ale také informace týkající se integrace do společnosti, popřípadě získání zaměstnání.

4.2.1 Poradny pro rodiče závislých osob

Tento typ poraden usiluje o zlepšení negativního chování závislých osob vůči jejich rodinným příslušníkům. Tyto poradny využívají zejména rodinnou či párovou terapii, popřípadě skupinovou psychoterapii. Rodičům jsou předávány informace o různých typech léčebných zařízení, metodách léčby, ale i o dalších formách pomoci.

Cílovou skupinu těchto poraden tvoří zejména rodiče a blízké osoby drogově závislých. Poradny mohou poskytnout potřebné informace i těm, kteří mají podezření, že jejich blízký s drogami experimentuje, anebo je u něj patrné riziko závislosti. (Sananim, 2007)

4.2.2 Pracovně-právní poradenství

Sociální integrace osob po ukončení léčby může být náročná z hlediska uplatitelnosti na pracovním trhu. Důvodem může být nízké vzdělání a kvalifikace, nulová praxe, minimální zkušenosti. V České republice najdeme 11 programů následné péče, které svým klientům poskytují pracovní poradenství.

Díky těmto programům dostanou klienti užitečné informace týkající se uplatitelnosti na pracovním trhu, jak se orientovat ve svých právech a povinnostech. Programy následné péče poskytují svým klientům komplexní informace týkající se hledání, získání a udržení vhodného zaměstnání. (Mravčík, 2016)

Pracovněprávní poradenství by měl poskytovat poradce pro zaměstnanost, který se v této oblasti orientuje a neustále se v ní vzdělává. Mezi oblasti pracovněprávního poradenství patří:

- pomoc při orientaci na pracovním trhu a při pracovně-právních vztazích,
- pomoc s hledáním a udržením vhodného zaměstnání,
- tvorba strukturovaného životopisu či motivačního dopisu,
- příprava na přijímací pohovor,
- pracovní smlouva (náležitosti, dohoda o pracovní činnosti, dohoda o provedení práce),
- ukončení pracovního poměru,
- sociální a zdravotní pojištění.

(Ergens, 2008)

Tento typ poradenství by měly poskytovat všechny programy následné péče. Programy následné péče v rámci pracovněprávního poradenství pomáhají svým klientům při orientaci na pracovním trhu, také při zorientování se ve vlastních právech a povinnostech zaměstnance. (Mravčík, 2016)

4.2.3 Kariérní poradenství

Pracovní a sociální agentura SANANIM poskytuje v rámci své činnosti kariérní poradenství. Toto poradenství poskytují především svým klientům, kteří jsou dlouhodobě abstinující, stabilizovaní a také zaměstnaní. Pracovník společně s klientem analyzuje jeho představy o budoucím povolání, zhodnocují situaci na pracovním trhu v daném oboru a následně společně sestavují plán. Tento plán je složen z konkrétních kroků, které povedou k dosažení vytyčeného a reálného cíle stanoveného klientem. Jedná se o vhodné vzdělání, kurzy nebo jiné aktivity, jež klientovi pomohou dosáhnout na plánované povolání. (Sananim, 2007)

5 VZDĚLÁVÁNÍ DROGOVĚ ZÁVISLÝCH JAKO FAKTOR ZVÝŠENÍ ZAMĚSTNATELNOSTI

5.1 Další profesní vzdělávání

Profesní vzdělávání probíhá na odborných učilištích, středních školách, vyšších odborných či vysokých školách, kdežto další profesní vzdělávání je typ vzdělávání, které se poskytuje především osobám, které dokončily řádné profesní vzdělávání. (Mužík, 2012)

„Označuje všechny formy profesního a odborného vzdělávání v průběhu aktivního pracovního života, po skončení odborného vzdělávání a přípravy na povolání ve školském systému. Jeho posláním je rozvíjení postojů, znalostí a schopností vyžadovaných pro výkon určitého povolání. Má přímou vazbu na profesní zařazení a uplatnění dospělého, a tím i na jeho ekonomickou aktivitu.“ (Palán, 2003, s. 22)

Další profesní vzdělávání je velmi úzce spjato s profesí, pracovní pozicí a rolí dospělého člověka vytvářet si vlastní ekonomickou aktivitu. Cílem dalšího profesního vzdělávání je rovnováha mezi subjektivní a objektivní kvalifikací. Subjektivní kvalifikace je reálná způsobilost člověka k dané práci a objektivní kvalifikací rozumíme nároky, které vyplývají z pracovní pozice či přímo z profese. Součástí této oblasti vzdělávání je rekvalifikační vzdělávání. (Mužík, 2012)

Další profesní vzdělávání lze rozdělit na kvalifikační a rekvalifikační vzdělávání. (Palán, 2003)

5.1.1 Kvalifikační vzdělávání

- a) **Zaškolení a zaučení** – „*příprava pracovníků k výkonu technologicky jednoduchého povolání s používáním jednoduchých pomůcek a nástrojů, vyžadující převážně jen znalosti pracovních postupů.*“ (Palán, 1997, s. 136)
- b) **Prohlubování kvalifikace** – zdokonalování, udržování či obnovování kvalifikace v rozsahu práce, kterou pracovník vykonává. (Palán, 2003)
- c) **Zvyšování kvalifikace** – zdokonalování, získání a rozšíření kvalifikace nad rámec práce, kterou pracovník vykonává. (Palán, 2003)

5.1.2 Rekvalifikační vzdělávání

- a) **Specifická neboli cílená rekvalifikace** – používá se nejčastěji a dochází ke změně dosavadní kvalifikace na novou, která je spojena s novým zaměstnáním.
- b) **Nespecifická rekvalifikace** – jde o rozšíření současné kvalifikace o nové poznatky a dovednosti, většinou tak dochází u absolventů.
- c) **Předrekvalifikace** – využívá se před zahájením rekvalifikace.
- d) **Obnovovací rekvalifikace** – určena osobám ucházejícím se o nové zaměstnání, které svou dosavadní kvalifikaci ztratily z důvodu dlouhodobého nevykonalování této kvalifikace.
- e) **Doplňkové rekvalifikace** – slouží pro doplnění či rozšíření stávající kvalifikace, většinou na podnět zaměstnavatele.
- f) **Praktická rekvalifikace** – v tomto typu rekvalifikace je upřednostňována praktická výuka před teoretickou.
- g) **Rekvalifikační stáž** – účastník stáže je vyslán přímo do organizace, ve které získá praktické pracovní návyky, poznatky a dovednosti. (Palán, 2003)

5.2 Rekvalifikace poskytované Úřadem práce

Rekvalifikací se rozumí získávání dovedností pro výkon nového zaměstnání nebo udržení si současného pracovního místa. Rekvalifikaci může využít i fyzická osoba, která doposud žádnou kvalifikaci řádným vzděláním nezískala.

§108 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti odstavec 2: *„Rekvalifikaci může provádět pouze*

- a) zařízení s akreditovaným vzdělávacím programem podle tohoto zákona,*
- b) zařízení s akreditovaným vzdělávacím programem podle zvláštního právního předpisu,*
- c) škola v rámci oboru vzdělání, který má zapsaný v rejstříku škol a školských zařízení nebo vysoká škola s akreditovaným studijním programem podle zvláštního právního předpisu nebo,*
- d) zařízení se vzdělávacím programem podle zvláštního právního předpisu.“*

Účastník rekvalifikačního kurzu získává po úspěšném absolvování rekvalifikace osvědčení o rekvalifikaci s celostátní platností.

Aby mohla být fyzická osoba zařazena do rekvalifikačního kurzu, musí splnit následující podmínky. Zejména se musí jedna o zájemce o zaměstnání. Dle typu rekvalifikace musí mít osoba požadovaný stupeň vzdělání. Neméně důležitou podmínkou je i zdravotní způsobilost, jak pro výkon rekvalifikace, tak i pro výkon nového zaměstnání. Na závěr musí být rekvalifikace potřebná a účelná. Potřebnost rekvalifikace znamená, že současná kvalifikace neumožňuje uchazeči najít zaměstnání. Jako účelná se rekvalifikace jeví v případě, že je zde šance osoby nalézt vhodné zaměstnání. (Integrovaný portál MPSV, 2016)

S rekvalifikací se pojí nárok osoby na podporu při rekvalifikaci, kterou vyplácí Úřad práce. Podpora při rekvalifikaci činí 60% průměrného čistého měsíčního výdělku z posledního zaměstnání. (Integrovaný portál MPSV, 2016)

Úřad práce nabízí širokou škálu rekvalifikací. V jednotlivých krajích jsou preference dosti podobné. Zejména se jedná o rekvalifikace týkající se získání řidičského oprávnění typů C, CE, D či T a profesních průkazů, svařování, řízení motorového vozíku, rekvalifikace pro pracovníky v sociálních službách, popřípadě kurzy zaměřené na informační technologie.

Největší zájem je však o rekvalifikace zvolené. O zvolené rekvalifikaci mluvíme v případě, že si uchazeč sám vybírá zaměření rekvalifikace, kterou chce absolvovat. Tento typ rekvalifikace musí být důkladně posouzen Úřadem práce. (Integrovaný portál MPSV, 2015)

5.3 Operační program zaměstnanost

Operační program zaměstnanost je vzdělávací program, pro osoby, které jsou dlouhodobě či obtížně zaměstnatelné nebo znevýhodněné na pracovním trhu. Skupinu znevýhodněných na pracovním trhu tvoří osoby starší 50 let, osoby s nízkou kvalifikací, rodiče po rodičovské dovolené. Do této skupiny můžeme pochopitelně zařadit také drogově závislé, jelikož se tyto osoby musí při vstupu na pracovní trh potýkat s různými bariérami, které jsou zmíněny výše. Díky těmto bariérám se závislým znesnadňuje možnost získání vhodného zaměstnání.

Operační program zaměstnanost umožňuje účastníkům získat nové profesní dovednosti a tím zvýšit své šance při hledání, získání a udržení vhodného pracovního místa.

Tato forma vzdělání probíhá v délce jednoho až šesti měsíců. Podmínkou účasti je denní absolvování minimálně čtyř hodin. Poskytovatelem se může stát fyzická, ale i právnická osoba, která musí být zapsána ve veřejném rejstříku a současně splňuje podmínky sídla v České republice, trvání minimálně jednoho roku, dále tento poskytovatel nemá závazky k veřejnosprávním orgánům.

Tohoto programu se může účastnit pouze plně svéprávná osoba, která trvale pobývá na území České republiky.

Současně je tato osoba, buďto:

- evidovaná na Úřadu práce,
- starší 50 let věku,
- po rodičovské dovolené,
- s nízkou kvalifikací.

(Evropská unie, Evropský sociální fond, Operační program zaměstnanost, 2016)

6 MOTIVACE KE VZDĚLÁVÁNÍ

Aby vzdělávání bylo efektivní je rozhodujícím faktorem motivace. Motivace je soubor vnějších a vnitřních faktorů člověka k danému jednání. Motivace ke vzdělávání může být ovlivněna řadou těchto faktorů, např. společenské prostředí, životní situace, ale také osobnostní charakteristiky jedince. (Beneš, 2008)

Zvýšenou motivaci ke vzdělávání můžeme pozorovat u osob, kteří jsou ohrožení ztrátou zaměstnání. Naopak sníženou motivaci mají lidé, kteří mají pracovní místo jisté a stabilní.

Motivaci ke vzdělávání může narušovat několik bariér. Jedná se například o:

- **Nedostatek financí.** Řada dospělých osob si je vědoma, že vzdělání je velmi finančně náročné, zejména v případě, pokud se člověk chce vzdělávat v dospělém věku. Vzdělávání je pak nedostupné pro ženy na rodičovské dovolené či osoby bez stálého zaměstnání. Tato bariéra má velmi často za následek to, že spousta lidí se vzdělávat nezačne, i když k tomu mají vhodné předpoklady.
- **Nedostatek času.** Tato bariéra je také jednou z těch hlavních, díky které se lidé nezačnou dále vzdělávat. Nedostatek času je problém zejména pro pracující osoby či matky na rodičovské dovolené, které musí celodenně pečovat o dítě.
- **Nedostatek motivace či lenost.** Nízká motivace ke vzdělávání či rovnou lenivost jsou zásadními problémy u řady lidí. Lidé nepocítující motivovanost, nemají potřebu dalšího vzdělávání a nevidí v něm žádný smysl.
- **Vzdělání je náročné.** Tato věta může být pro některé osoby argumentem, díky kterému zanevrou na jakoukoliv formu vzdělávání.

(Donath Business & Media, 2017)

PRAKTICKÁ ČÁST

7 METODOLOGIE

Metodologie navazuje na teoretickou část a navrhuje se zde strategie a metody výzkumu. (Hendl, 2012)

V metodologické části se budou tvořit pravidla, která pomohou vysvětlit určité jevy. (Reichel, 2009) Jednoduše řečeno v metodologii dojde k uspořádání výzkumné akce. (Hendl, 2012)

7.1 Cíl výzkumu, výzkumný problém a výzkumná otázka

Výzkum je zaměřen na zkoumání motivace ke vzdělávání v souvislosti se zvýšením zaměstnatelnosti u vybraných klientů nízkoprahových center pro aktivní uživatele návykových látek v Jihomoravském kraji. Snahou bylo především zjistit, jakým způsobem jsou klienti motivováni ke vzdělávání ze svého sociálního prostředí, a jaké faktory mohou být pro tyto klienty z jejich prostředí motivující ke vzdělávání. Předmětem zájmu bylo také to, co klienty motivuje se vzdělávat v souvislosti se zaměstnáním a získáním lepšího pracovního místa a jaký může být důvod toho, že klienti motivaci ke vzdělávání nemají. Bude se zjišťovat, kde jejich demotivace ke vzdělávání pramení a jak dalece jsou schopni se vzdělávat pro zlepšení své životní situace, také jestli jsou vůbec motivováni se vzdělávat pro zlepšení své životní situace.

Důvodem zaměření výzkumu na zjišťování motivace aktivních uživatelů návykových látek ke vzdělávání vyplývá zejména z potřeby vzdělávání této cílové skupiny. Mezi uživateli návykových látek je vysoký počet osob se základním vzděláním. Lidé se základním vzděláním mají ztížen vstup na pracovní trh. Ve spojení s drogovou minulostí, popřípadě zápisem v rejstříku trestů je vstup na pracovní trh a návrat zpět

do společnosti velmi obtížný. Proto je potřebné vzdělávat osoby závislé na návykových látkách, aby se dokázaly uplatnit na pracovním trhu a tím výrazně zlepšily svou životní situaci.

Cílem výzkumu je zjistit, jakým způsobem jsou klienti nízkoprahových center v Jihomoravském kraji motivováni ke vzdělávání v souvislosti se zvýšením zaměstnatelnosti. Výzkum je zaměřen pouze na Jihomoravský kraj. Výzkumná otázka tedy zní: *„Jakým způsobem jsou vybraní klienti nízkoprahových center pro aktivní uživatele návykových látek v Jihomoravském kraji motivováni ke vzdělávání v souvislosti se zvýšením zaměstnatelnosti.“*

7.2 Výzkumný plán

Ke zkoumání výzkumného problému bylo použito kvalitativního výzkumu. Kvalitativním výzkumem se rozumí proces, ve kterém se výzkumník snaží získat, co nejpřesnější data od účastníků výzkumu v jejich přirozeném prostředí. (Švaříček, 2007) Právě tento typ výzkumu je pro získání odpovědi na výzkumnou otázku nejvhodnější, protože umožňuje provést rozhovory s aktivními uživateli návykových látek v nízkoprahových centrech a díky tomu bylo možno získat mnohem relevantnější a obsáhlejší odpovědi vzhledem ke zkoumaným skutečnostem. Tyto odpovědi budou nápomocné při analýze a hledání odpovědi na výzkumnou otázku.

Jakmile si výzkumník zvolí typ výzkumu, musí si dále uspořádat výzkumnou strategii, jedná se o: *„určitý specifický koncept řešení výzkumného úkolu, který zahrnuje řadu teoretických, metodologických, ale i organizačních aspektů.“* (Reichel, 2009, s. 38)

Konverzační partnery představují aktivní uživatelé návykových látek nízkoprahových center Jihomoravského kraje. Nízkoprahová centra byla oslovena emailem, zda by některý z jejich uživatelů byl ochoten poskytnout rozhovor k výzkumu. V emailu byl představen výzkumný problém a popsáno, jakým způsobem budou rozhovory probíhat.

Před začátkem rozhovoru bude každý konverzační partner obeznámen s jeho průběhem. Výzkumník konverzačnímu partnerovi předá informovaný souhlas, ve kterém je představen sám výzkumník, čím se výzkum zabývá. V tomto souhlasu je zachycena informace o anonymitě rozhovoru, ujištění o nezveřejňování jakýchkoliv osobních údajů, města ani názvu organizace. Výzkum bude probíhat v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Pokud konverzační partner s podmínkami uvedenými v informovaném souhlasu souhlasil, podepsal jej.

Rozhovory budou nahrávány na mobilní telefon, avšak nahrávka bude sloužit výhradně k účelům výzkumníka. Nebude s nikým sdílena a bude uložena tak, aby k ní jiná osoba neměla přístup. Nahrávky budou následně přepsány do písemné formy pro lepší orientaci ve výpovědích konverzačních partnerů. Tento přepis bude sloužit k analyzování dat výzkumu.

7.3 Metody získávání dat

„Metody sběru dat jsou specifické postupy poznávání určitých jevů, které badatel užívá s cílem rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé interpretují a vytvářejí sociální realitu.“
(Švaříček, 2007, s. 142)

Metody získávání dat si vybíráme podle toho, jaké informace, od koho a za jakých okolností je chceme získávat. Volbu metody sběru dat bychom měli vybírat dle našeho výzkumného problému. (Hendl, 2012)

Jako nejvhodnější metodu sběru dat pro tento výzkum byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. V rámci polostrukturovaného rozhovoru si výzkumník předem připravil soubor otázek, kdy není stanoveno přesné pořadí, ve kterém budou respondentům pokládány. Při takovém typu rozhovoru měl výzkumník možnost pokládat doplňující otázky, důležité však je, aby všechny předem stanovené otázky byly probrány. (Reichel, 2009) Aby výzkumník lépe pochopil odpovědi konverzačního partnera, měl možnost pokládat doplňující otázky. (Miovský, 2006b)

Otázky byly formulovány srozumitelně a jednoznačně. Položené otázky by měl konverzační partner rozumět. Zároveň je nutné, aby z položené otázky bylo patrné, na co se chceme konverzačního partnera ptát. (Reichel, 2009)

Polostrukturovaný rozhovor je považován pro účel tohoto výzkumu jako nejlepší, protože dává výzkumníkovi možnost spontánně reagovat na výpovědi konverzačních partnerů i mimo rámec stanovených otázek. Otázky vycházely z okruhů konceptuální struktury a byly vytvořeny tak, aby jim konverzační partneři co nejvíce rozuměli a bylo vždy jednoznačné, na co bylo položenou otázkou dotazováno. Díky tomu je možné se vyvarovat odpovědím, které by nebyly pro výzkum přínosné a důležité. Díky doplňujícím otázkám je možné se dozvědět mnohem více zajímavějších a přínosnějších informací. Prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru máme možnost vytvořit příjemnější atmosféru a konverzační partneři nebudou mít pocit, jako by byli u výslechu a budou více sdílní.

7.4 Konceptualizace

Konceptualizací přetváříme neurčité či nepřesné pojmy na přesnější a specifitější. (Hendl, 2012)

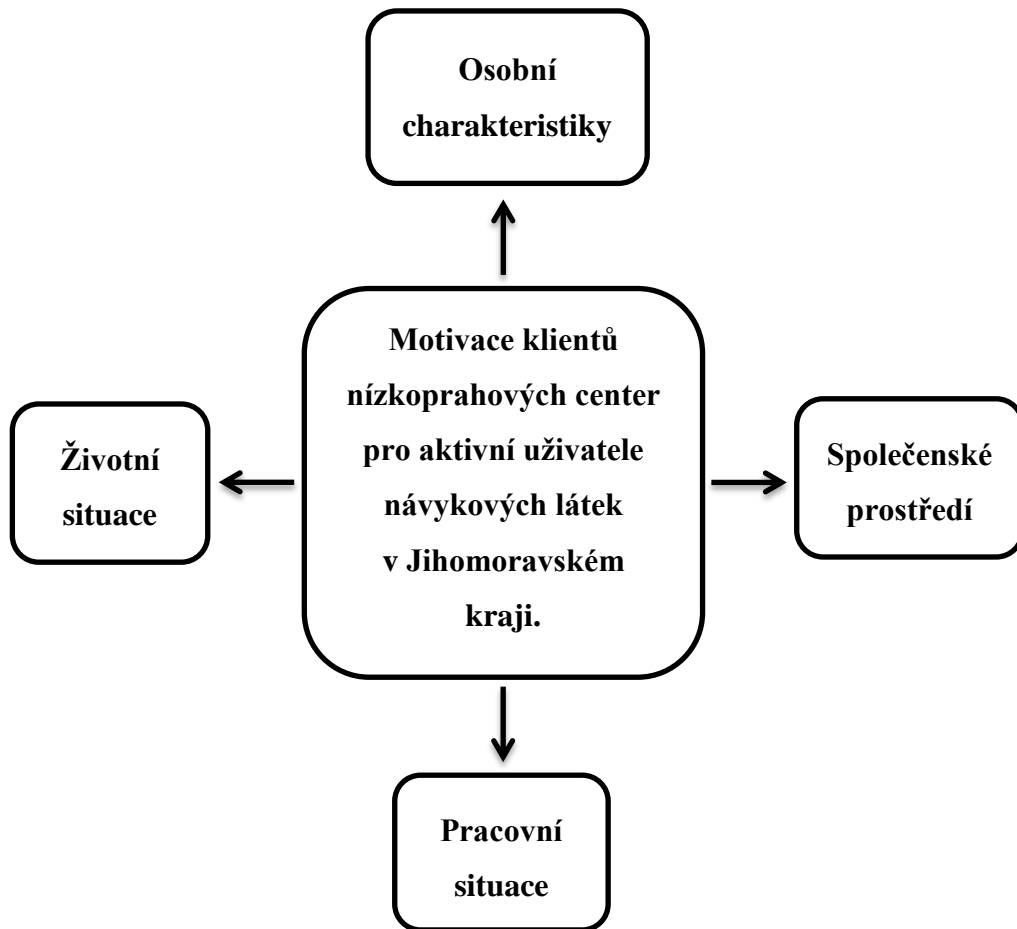
„Konceptuální rámec výzkumu znamená systém konceptů, předpokladů, očekávání a teorií, které stojí u vstupu do výzkumného šetření.“ (Šedřová In: Švaříček, 2007, s. 64)

Konceptuálním rámcem popisujeme výzkumný problém a definujeme klíčové koncepty výzkumu. (Šedřová In: Švaříček, 2007)

V konceptualizaci jsou popsány čtyři okruhy, těmi jsou osobní charakteristiky, společenské prostředí, životní situace a pracovní situace. Popis konceptuální struktury představuje podrobně jednotlivé okruhy, co v rámci každého z nich bude zjišťováno. Následně byly z jednotlivých okruhů odvozeny otázky, které výzkumník použil v rozhovorech s aktivními uživateli návykových látek. Tyto otázky sloužily k získání dat pro analýzu.

7.4.1 Konceptuální schéma

Výzkumná otázka: „*Jakým způsobem jsou vybraní klienti nízkoprahových center pro aktivní uživatele návykových látek v Jihomoravském kraji motivováni ke vzdělávání v souvislosti se zvýšením zaměstnatelnosti.*“

7.4.2 Popis konceptuální struktury

a) Osobní charakteristiky

Tento okruh se zaměřuje na to, jak by respondenti (aktivní uživatelé návykových látek) popsali svou motivaci ke vzdělávání a jaký je jejich pohled na vzdělávání v dospělém věku. Snaží se zjistit, jestli je něco, co je ke vzdělávání nemotivuje, popřípadě, jak je pro respondenty vzdělávání důležité.

b) Společenské prostředí

Okruh společenské prostředí se zaměřuje na to, jak respondenty ve vzdělávání motivuje jejich vlastní společenské prostředí a kdo v jejich okolí je pro ně motivací ke vzdělávání. Dále bylo od respondentů zjišťováno, ze kterých zdrojů v jejich okolí čerpají motivaci ke vzdělávání, v neposlední řadě výzkumníka zajímalo, jak je ke vzdělávání motivují jejich vlastní rodiče.

c) Životní situace

Okruh životní prostředí se věnuje tomu, co respondentům v jejich momentální životní situaci nedovoluje se vzdělávat. Zjišťuje se, co je v jejich momentální životní situaci motivuje ke vzdělávání. Poslední otázka tohoto okruhu se zaměřovala na to, co by respondenty vzhledem k jejich životní situaci přesvědčilo či motivovalo se vzdělávat.

d) Pracovní situace (situace na trhu práce)

Zjišťuje, co je pro respondenty na pracovním trhu, popřípadě v zaměstnání motivující se vzdělávat. Jak si myslí, že by jim vzdělávání mohlo prospět či pomoci na pracovním trhu (v zaměstnání, při hledání zaměstnání). Dále bylo předmětem zkoumání, co by respondenty v zaměstnání motivovalo se dále vzdělávat, anebo alespoň absolvovat rekvalifikaci.

7.5 Výzkumný vzorek

Za výzkumný vzorek můžeme považovat skupinu objektů, kterých se výzkum týká, a na tuto skupinu pak můžeme vztáhnout výsledky zkoumání. (Reichel, 2009) „*Jde tedy o souhrn objektů, který lze vymezit, podchytit, identifikovat a z něhož se pak vybírá.*“ (Reichel, 2009, s. 76)

Výzkumný vzorek výzkumu byl tvořen osmi aktivními uživateli návykových látek nízkoprahových center v Jihomoravském kraji. Jedná se o osm mužů ve věku od 20 do 26 let. Od konverzačních partnerů bylo zjišťováno, se kterými návykovými látkami ve svém životě měli zkušenost, vyzkoušenými návykovými látkami byl především pervitin, marihuana, kokain a extáze, s délkou užívání od třech měsíců do deseti let.

7.5.1 Výběr výzkumného vzorku

Pro výběr výzkumného vzorku byla zvolena metoda záměrného nebo také účelového výběru. Záměrným popřípadě účelovým výběrem výzkumného vzorku můžeme chápat proces, kdy dle předem stanovených vlastností či specifikací vyhledáváme účastníky výzkumu. Může se jednat o příslušnost k určité skupině, vzdělání, zaměstnání účastníků, atd. (Miovský, 2006b)

Pro účely výzkumu bylo nutné získávat data od aktivních uživatelů návykových látek nízkoprahových center v Jihomoravském kraji, tudíž můžeme říci, že specifikací tohoto výzkumného vzorku je příslušnost ke skupině aktivních uživatelů návykových látek navštěvující nízkoprahová zařízení v Jihomoravském kraji. Tito konverzační partneři mají společná specifika užívání návykových látek. Odtud pramení volba metody záměrného výběru.

Konverzační partneři byli osloveni primárně prostřednictvím pracovníků nízkoprahových center, tito byli osloveni emailem. V emailu byli pracovníci požádáni, zda by někteří jejich klienti byli ochotni účastnit se rozhovorů k výzkumu.

Tyto pracovníky můžeme označit za primární subjekty, díky kterým bylo možné se dostat přímo ke klientům nízkoprahových center. Na základě souhlasu vybraných klientů bylo následně možné provést rozhovory. Metoda záměrného účelového výběru byla kombinovaná s metodou totálního výběru výzkumného souboru z důvodu potřeby saturace teoretických dat. Základní soubor byl roven souboru výběrovému. (Miovský, 2006b)

Všichni konverzační partneři, jež byli ochotni účastnit se výzkumu a poskytnout rozhovory, jsou muži, jelikož ženy jsou v poměru k mužům v nízkoprahových centrech zastoupeny v nižším počtu. V době realizace rozhovorů a souvisejícího sběru dat nebyly žádné ženy k dispozici. Z tohoto důvodu je výzkumný vzorek zastoupen pouze mužskou populací aktivních uživatelů návykových látek.

Jelikož je zkoumáno, jakým způsobem jsou aktivní uživatelé návykových látek nízkoprahových center motivováni ke vzdělávání, tak právě volba metody záměrného (účelového) výběru výzkumného vzorku, se zdála pro účely výzkumu jako nejvhodnější.

7.5.2 Charakteristika konverzačních partnerů

Rozhovory byly provedeny s osmi vybranými aktivními uživateli návykových látek různých nízkoprahových center v Jihomoravském kraji. Pro ochranu anonymity samotných uživatelů nebudou zveřejňovány konkrétní názvy organizací, ani města, ve kterém se organizace nachází. V práci nebudou uváděna ani skutečná jména konverzačních partnerů, konverzační partneři budou označováni zkratkou KP a rozlišováni pomocí čísel v takovém pořadí, v jakém byly s nimi rozhovory provedeny. Pro charakteristiku konverzačních partnerů byly použity informace o pohlaví, věku, vzdělání, užívané droze a délce jejího užívání. Pod pojmem užívané drogy se rozumí všechny návykové látky, které kdy ve svém životě konverzační partneři vyzkoušeli. Podrobněji se charakteristikou konverzačních partnerů zabývá příloha C.

Tabulka 1: Charakteristika konverzačních partnerů

Konverzační partneři	KP1	KP2	KP3	KP4	KP5	KP6	KP7	KP8
Pohlaví	Muž	Muž	Muž	Muž	Muž	Muž	Muž	Muž
Věk	26	20	20	23	24	23	23	25
Vzdělání	ZŠ ¹	SOU ²	SOU	ZŠ	ZŠ	ZŠ	SŠ ³	SOU
Užívaná droga	K ⁴ M ⁵	P ⁶ M	P	P E ⁷	K P	P M E	P M E K	P
Délka užívání	9 let	9 let	5 let	2 roky	5 let	10 let	2 roky	2 roky

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

ZŠ¹ – základní škola

SOU² – střední odborné učiliště

SŠ³ – střední škola

K⁴ – kokain

M⁵ – marihuana

P⁶ – pervitin

E⁷ – extáze

7.6 Etika výzkumu

Při výzkumu je důležité dodržovat určité etické otázky. Mezi ty nejzákladnější patří:

a) Důvěrnost

Výzkum by měl být vždy prováděn v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a jejich uchování v informačních systémech. Tento zákon vymezuje, kdo má přístup k osobním údajům, kdo s nimi může nakládat a jakým způsobem. Také stanovuje ochranu práv subjektů, kterým osobní údaje patří.

Důvěrnost zde chápeme ve smyslu nezveřejňování žádných informací, které by mohly být nápomocné k identifikaci účastníků výzkumu. Ve výzkumu není vhodné uvádět skutečná jména účastníků výzkumu, aby nedošlo k jejich újmě. (Švaříček, 2007)

Výzkumník by měl před začátkem výzkumu účastníky ujistit, že žádné informace o jejich osobě nebudou zveřejněny, ani sdělovány jiným účastníkům. Toto pravidlo by mělo být výzkumníkem přísně dodržováno. (Švaříček, 2007)

V praktické části práce nebudou uváděna jména účastníků výzkumu, se kterými byly provedeny rozhovory, ani názvy organizací, ve kterých účastníci výzkumu využívají služby. Dále zde nenajdeme zmínku ani o městě, ve kterém se daná organizace nachází. Data, která byla získána od jiných účastníků výzkumu, nebyla sdělována jiným osobám. Výzkum se prováděl v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a jejich uchovávání v informačních systémech.

b) Informovaný souhlas

Pod pojmem informovaný souhlas si můžeme představit situaci, kdy všichni účastníci dobrovolně souhlasí s účastí na výzkumu. Souhlas je dobré zaznamenat, buď nahrávkou na diktafon, nebo písemnou formou. Před uskutečněním výzkumu je však důležité účastníky seznámit s účelem a průběhem výzkumu a také důsledky jejich účasti. (Švaříček, 2007)

Před zahájením výzkumu byl vytvořen písemný informovaný souhlas (viz příloha B), jehož obsahem bylo představení tématu bakalářské práce, cíle výzkumu, popsána ochrana anonymity účastníků rozhovoru v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a jejich uchovávání v informačních systémech. Také zde byla zachycena informace o dobrovolné účasti, o možnosti konverzačních partnerů kdykoliv svou účast na výzkumu ukončit, anebo neodpovědět na kteroukoliv položenou otázku.

Před rozhovorem si tento informovaný souhlas vždy účastníci přečetli, pokud s jeho obsahem souhlasili, tak jej podepsali.

c) **Emoční bezpečí**

Při provádění kvalitativního rozhovoru mohou nastat situace, kdy se účastník musí vyjádřit k soukromé či citlivé záležitosti. Je důležité, aby výzkumník účastníka předem připravil na tyto citlivé otázky a umožnil účastníkovi se uvolnit a rozpovídat. V takovém případě výzkumník účastníkovi aktivně naslouchá a tím účastníkovi zajistil emoční bezpečí. (Hendl, 2012)

Rozhovory probíhaly vždy v zázemí dané organizace, v uzavřené místnosti a vždy pouze s jedním uživatelem.

d) **Důvěrnost výzkumníka**

Je velmi důležité, jakou důvěru si výzkumník u účastníků výzkumu získá. Důvěrnost výzkumníka může ovlivnit kvalitu získaných dat. Tuto kvalitu může narušit přesvědčení účastníků výzkumu o tom, že budou jejich citlivé osobní údaje či jiné informace získané z rozhovoru předávány policii nebo jiným orgánům. (Miovský, 2006b)

Před začátkem rozhovoru byl každý účastník ujištěn, že téma výzkumu nijak jejich osobu nebude ohrožovat. Vysvětlilo se jim, jakému tématu se v rozhovoru bude věnovat pozornost a čeho přesně se bude týkat. Tímto postupem měl výzkumník možnost si u účastníků získat důvěru, a tudíž neměli důvod k případnému podezření ze spolupráce a sdělování citlivých osobních údajů například policii či jiným orgánům.

e) **Střet zájmů**

Může dojít k situaci, kdy se účastník domnívá, že výzkumník je současně terapeutem a poradcem, tudíž se na něj v průběhu rozhovoru může obracet s různými otázkami či žádostmi o radu. V případě výzkumu s uživateli návykových látek se může jednat například o rady týkající se léčby. Také se může stát, že sám výzkumník bude mít potřebu v takovém případě informace účastníkům poskytnout. Je ovšem důležité mít na mysli, jestli je výzkumník schopen takové informace poskytnout. (Miovský, 2006b)

Při rozhovoru s účastníky výzkumu byl výzkumník připraven na situaci, kdyby byl požádán o radu. V případě, že by taková situace nastala, sdělil by účastníkům pouze takové informace, o kterých by věděl, že jsou důvěryhodné a přesné. Pokud by odpověď na otázku účastníka neznal, omluvil by se a vysvětlil mu, že není schopen mu tyto informace poskytnout. Následně by jej odkázal na pracovníky daného nízkoprahového centra, ve kterém rozhovor probíhal.

7.7 Metody zpracování dat

O způsobu nakládání s daty kvalitativního výzkumu, mluvíme jako o data managementu, ve kterém data zpracováváme a připravujeme pro analyzování. (Miovský, 2006b)

Všechny rozhovory, které byly provedeny, se nahrávaly na mobilní telefon. Při rozhovorech telefon ležel na stole tak, aby nijak nenarušoval plynulost, kvalitu prováděného rozhovoru a také aby nepřekážel a nerozrušoval konverzační partnery. Nahrávky získané prostřednictvím rozhovoru byly následně přepsány do textového dokumentu pro větší přehlednost v získaných datech. Nahrávka i textový přepis byly uloženy tak, aby nikdo jiný neměl přístup k těmto získaným datům, tudíž mohla být garantována anonymita konverzačních partnerů a nepřístupnost získaných dat jiným účastníkům výzkumu či jiným osobám.

8 ANALÝZA DAT

Pro analýzu získaných dat byla využita metoda zachycení vzorců. Jde o proces, kdy ve výpovědích konverzačních partnerů hledáme určité obecnější vzorce. (Miovský, 2006b) Tímto krokem byla provedena redukce ve výpovědích konverzačních partnerů, neboť výpovědi byly velmi bohaté a metodou zachycení vzorců bylo možné získat přesnější data vhodná k analyzování a hledání podobností a odlišností ve všech výpovědích.

Cílem kvalitativní analýzy by mělo být smysluplné zpracování dat a nalezení odpovědi na výzkumnou otázku. (Hendl, 2012)

V rámci výzkumu bylo provedeno osm rozhovorů s aktivními uživateli návykových látek v nízkoprahových zařízeních Jihomoravského kraje. Na základě přepisu jejich výpovědí bude provedena analýza dle okruhů, které jsou stanoveny v konceptualizaci. V datech, která byla od konverzačních partnerů získána, budou hledány společné znaky a odpovědi na výzkumnou otázku.

8.1 Výsledky dle analyzovaných oblastí

8.1.1 Osobní charakteristiky

Předmětem zkoumání, okruhu osobní charakteristiky, byla vlastní motivace ke vzdělávání aktivních uživatelů a jaký oni sami mají pohled na vzdělávání. Bylo zjišťováno, co aktivní uživatelé nemotivuje se vzdělávat a jak je pro ně vzdělávání důležité.

Odpovědi na otázku, jak by popsali svou motivaci ke vzdělávání, byly velmi různorodé. KP1: „*Vzdělání je důležité, jelikož člověk díky němu může dostat lepší zaměstnání.*“,

KP4: „*Motivace je zadaný cíl, ve kterém jsem selhal, momentálně ale své motivace postupně pokořuji a doufám, že to půjde i v případě vzdělání.*“ KP7 má velkou motivaci ke vzdělávání, zejména kvůli budoucnosti. KP8 popsal svou motivaci následovně: „*Motivaci ke vzdělání mám a často nad tím přemýšlím, protože jsem názoru, že mám na víc.*“

Všichni konverzační partneři se shodli na tom, že je pro ně vzdělávání důležité a mají na něj kladný názor. KP3 uznává, že je vzdělání potřebné, ale může bez něj člověk žít: „*Můj pohled na vzdělání je, že je potřeba ho mít, ale dá se žít aji bez něj.*“ KP8 se domnívá, že vzdělání je velmi důležité a potřebné: „*Vzdělání je velmi potřebné a důležité, bez něj to nejde.*“

Na otázku, co je nemotivuje ke vzdělání, byla jednoznačná odpověď, a tou byl čas. Všichni konverzační partneři se shodli na tom, že je pro ně demotivační čas, který by museli studiu věnovat. Pro některé vzdělání znamenalo mrháním drahocenného času. KP3 jako odpověď uvedl: „*Jsem spokojen se svými pracovními možnostmi a nemíním mrhat drahocenným časem, čas jsou peníze.*“, KP7: „*Nemotivuje mě délka studia.*“ KP8 odpověděl následovně: „*Neuvěřitelně moc hodin soustředění na učení teoretických znalostí, které nakonec nikdy nevyužiju.*“

Poslední otázka tohoto okruhu se věnovala důležitosti vzdělávání pro aktivní uživatele návykových látek. Většina konverzačních partnerů se shodla, že je pro ně vzdělání důležité, avšak někteří nesouhlasili. KP1 a KP3 nepovažují vzdělávání za důležité. KP3 dodal: „*Důležitý je pro toho, kdo ho potřebuje k něčemu a osobně si myslím, že aji bez vzdělání se dají vydělat peníze.*“ KP4 naopak přiznal, že dříve pro něj vzdělávání důležité nebylo, avšak časem dospěl k názoru, že vzdělání pro něj začíná být více důležité: „*Dříve pro mě důležité nebylo, teď po spoustě měsících přemýšlení nabývá na důležitosti.*“ Pro KP5 vzdělání dosud není důležité, protože nikdo po něm vyšší vzdělání nevyžaduje. KP6, KP7 a KP8 se shodli, že vzdělávání je určitě důležité. KP6: „*Vzdělání je pro mě jedna z nejdůležitějších věcí, neboť bez dostatečného vzdělání se uzavírá většina možností lépe placených prací.*“ KP8: „*Je pro mě velmi důležité.*“

Člověk nemusí mít vysokou školu, ale měl by mít aspoň ten výuční list, to je minimum, jak pro společnost, tak do života. Se základním vzděláním se špatně hledá práce.“

Každý konverzační partner popsal svou motivaci ke vzdělávání jiným způsobem, avšak všechny odpovědi měly pozitivní význam. Všichni konverzační partneři se shodli, že čas strávený vzděláváním je pro ně silně demotivující a svým časem nechtějí plýtvat. Při otázce, jaký je jejich pohled na vzdělávání, byly odpovědi opět shodné a kladné. Všichni se také shodli, že vzdělávání je důležité.

8.1.2 Společenské prostředí

V okruhu společenské prostředí byli konverzační partneři dotazováni na to, jak je ke vzdělávání motivuje jejich okolí. Kdo je v jejich okolí pro ně ve vzdělávání motivací, také z jakých zdrojů ve svém okolí čerpají motivaci ke vzdělávání a v neposlední řadě, jak konverzační partneři ke vzdělávání motivují jejich vlastní rodiče.

První otázka se věnovala motivaci vycházející z okolí aktivních uživatelů. Odpovědi byly opět velmi různorodé. Každý konverzační partner vnímal motivaci z okolí jiným způsobem. KP1 nemotivuje ze svého okolí nic. KP2, KP6 a KP8 se shodli, že je ke vzdělávání motivuje situace, kdy se nacházejí v komunitě osob se závislostí na návykových látkách. Tady vidí, jakým způsobem mohou závislí lidé skončit, jak špatně mohou dopadnout. Shodli se také na tom, že takto dopadnout nechtějí, ale chtějí být lepšími lidmi než ti, se kterými denně přichází do kontaktu. KP6: *„... vidím některé osoby okolo sebe, a nechci dopadnout jako oni...“* KP2, KP6 a KP8 také shodně dodali, že motivaci vidí v lidech, kteří jsou chytrí, úspěšní a díky vzdělání něco ve svém životě dokázali. KP3 a KP4 motivaci z okolí vnímají zejména od svých rodinných příslušníků. KP3: *„Ke vzdělání mě motivovala hlavně rodina a vcelku úspěšně.“* KP4: *„Děda a otec na mě neustále naléhají, abych si vzdělání dodělal.“* U KP5 a KP7 nikdo v jejich okolí neřeší, jaké má kdo vzdělání. Tudíž motivaci z okolí nečerpají.

Další otázkou se zjišťovalo, kdo je pro aktivní uživatele v jejich okolí motivací ke vzdělání. KP1, KP4, KP6, KP7 a KP8 shodně uvedli rodinu a jejich nejbližší osoby. KP4 a KP7 motivují hlavně rodinní příslušníci, kteří sami mají vysokoškolské vzdělání. KP4: *„Otec jako diplomovaný inženýr a děda jako strojní inženýr.“* KP7: *„Máma i otec, oba jsou magistři.“* V případě KP2, KP3 a KP5 pro ně nikdo z okolí není motivací. KP2: *„Momentálně žádnou motivaci z okolí nečerpám, protože není odkud.“* KP3 mimo jiné, že motivaci z okolí nečerpá, tak sám nemá o vzdělávání zájem: *„V mém okolí není žádná motivace, protože nemám zájem.“*

Zdroje, odkud aktivní uživatelé návykových látek čerpají ve svém okolí motivaci ke vzdělávání, jsou různé. Konverzační partneři uváděli například rodinu, zaměstnání, sny a cíle, internet, knihy. KP1 na otázku odpověděl takto: *„Ze života. Člověk nikdy neví, kdy se mu dané vzdělání může v životě hodit.“* KP6 jako odpověď uvedl: *„Z rodinného prostředí a možnosti se dostat z drogové komunity.“* KP5 jako jediný odpověděl, že motivaci nečerpá z žádných zdrojů ve svém okolí.

Z odpovědí KP1, KP4, KP5, KP6, KP7 a KP8 bylo zřejmé, že je rodiče ke vzdělávání motivovali pozitivním směrem, ale u každého z nich jiným způsobem. KP1: *„Radí mi, že díky vzdělání bych se mohl mít v životě lépe.“* KP7 rodiče motivují především svým vzděláním. KP8 popsal, čím ho rodiče motivují ke vzdělávání: *„Připomínají mi výhody, které bych mohl mít, kdybych svoje vzdělání něčím doplnil.“* KP2 motivaci od rodičů nevnímá, jelikož s nimi není v kontaktu: *„Se svými rodiči nejsem v kontaktu, takže motivaci od nich nečerpám a ani to do budoucna nemám v plánu.“* KP3 a KP5 rodiče ke vzdělání nikdy nemotivovali.

Odpovědi na otázku, jak konverzační partnery motivuje ke vzdělávání okolí, byly různé. Někteří uvedli, že je motivují jejich blízcí rodinní příslušníci. Jiní viděli motivaci ke vzdělávání u skupiny závislých osob, se kterými denně přicházejí do kontaktu a mohou vidět, jak tito lidé dopadají, a tím se nechtějí dostat na stejnou úroveň jako oni. Konverzační partneři také uváděli, že je buď nemotivuje nic, anebo je motivují chytrí a úspěšní lidé.

Pro většinu konverzačních partnerů je motivací jejich rodina či nejbližší osoby, ale také rodinní příslušníci, kteří sami mají vysokoškolské vzdělání. Pro některé není nikdo motivací ke vzdělávání.

Jako zdroje, ze kterých konverzační partneři čerpají motivaci ke vzdělávání ve svém okolí, uváděli například rodinu, vlastní život, internet, sny a cíle, knihy, ale také žádné zdroje.

Většinu konverzačních partnerů motivovali rodiče ke vzdělání pozitivně, ostatní uvedli, že rodiče je nikdy nemotivovali.

8.1.3 Životní situace

Okruh životní situace zkoumal, co v momentální životní situaci konverzačních partnerů jim nedovoluje se vzdělávat. Co by uvedli jako motivující ke vzdělávání v jejich životní situaci, ale také, co by je přesvědčilo v jejich životní situaci se vzdělávat.

KP1 uvedl, že to, co mu v jeho momentální životní situaci nedovoluje se vzdělávat, je právě jeho současné zaměstnání. KP3 a KP7 nevnímají nic, co by jim v jejich momentální životní situaci nedovolovalo se vzdělávat, ale oni sami se vzdělávat nechtějí. KP3: „*Nic mi nebrání se vzdělávat, ale odmítám.*“ KP4, KP5 a KP6 se shodli na tom, že po nich nikdo vyšší vzdělání nepožaduje, tudíž nemají potřebu si aktuální vzdělání zvyšovat, současně nechtějí trávit čas vzděláváním. KP5 také uvedl, že nedostatek času mu v jeho momentální životní situaci nedovoluje se vzdělávat: „*Nedostatek času a momentálně nepotřebuji a není po mě vyžadováno vyšší vzdělání.*“ KP8 jako jediný uvedl, že mu jeho finanční situace nedovoluje se vzdělávat: „*Finanční situace, škola stojí dost peněz, které teď nemám.*“ U KP2 je faktorem, který mu nedovoluje se vzdělávat, blížící se nástup k výkonu trestu odnětí svobody: „*Výkon trestu mi nedovoluje se vzdělávat v tom, co chci.*“

Ohledně otázky, co je v jejich situaci motivující ke vzdělávání, se většina konverzačních partnerů shodla. Uváděli, že díky vzdělávání mohou mít více možností

na pracovním trhu, a také získají nové informace. Jediný KP5 uvedl, že pro něj není v jeho životní situaci motivujícího ke vzdělávání vůbec nic.

KP1 by ve své životní situaci přesvědčilo či motivovalo se vzdělávat, kdyby se mohl zdokonalovat v cizích jazycích a díky tomu cestovat: „*Například možnost vycestovat do zahraničí na výměnné pobyty a zdokonalovat se v cizím jazyce.*“ KP5 a KP6 se oba shodli, že by je přesvědčil kariérní vzestup, popřípadě zajímavá práce. KP7 na otázku, co by ho motivovalo v jeho životní situaci se vzdělávat, uvedl: „*Možnost studia na vysoké škole, možnost se účastnit přednášek.*“ KP8 jako jediný zmínil finanční situaci: „*Musel by mi někdo nabídnout, že mi vzdělání zaplatí.*“

Většina konverzačních partnerů nevnímá nic, co by jim nedovolovalo se vzdělávat. Jeden konverzační partner uvedl, že mu jeho momentální zaměstnání nedovoluje se vzdělávat, další uvedl finanční situaci a nedostatek peněžních prostředků.

Jeden konverzační partner uvedl, že pro něj není motivující nic, ale všichni ostatní se shodli, že motivující ke vzdělávání v jejich životní situaci je vylepšení si postavení na pracovním trhu a získání nových informací.

Každý konverzační partner vnímá motivující ke vzdělávání v jeho momentální životní situaci něco jiného. V odpovědích se objevovalo například možnost vycestovat a zdokonalovat se v cizím jazyce, kariérní vzestup, možnost studia na vysoké škole a účast na přednáškách, ale také nabídka zaplacení studia druhou osobou.

8.1.4 Pracovní situace

V rámci tohoto okruhu se zjišťovalo, co je pro konverzační partnery na pracovním trhu motivující ke vzdělávání, jak si myslí, že by jim vzdělávání mohlo prospět/pomoci na pracovním trhu, popřípadě v zaměstnání či při hledání zaměstnání. Dále se otázky věnovaly tomu, co by konverzační partnery motivovalo v zaměstnání se dále vzdělávat, anebo absolvovat rekvalifikaci.

První otázka okruhu pracovní situace se zabývala tím, co je pro aktivní uživatele návykových látek na pracovním trhu motivující ke vzdělávání. KP1, KP2 a KP3 uvedli, že motivační je pro ně vidina lepší praxe, kolegové, ale také zdokonalování se ve vlastní profesi. KP2: *„Zkušené kuchaři mě motivují k mému zdokonalování.“* KP3 se učí v zaměstnání, pokud by zaměstnán nebyl, vzdělával by se: *„V zaměstnání pracuji a učím se zároveň, ale motivuje mě situace. A kdybych byl bez práce, bych se šel vzdělávat.“* Pro KP4, KP5, KP6, KP7 a KP8 je motivující ke vzdělávání na pracovním trhu jednoznačně kariérní vzestup, lépe placené pracovní místo a vyšší plat. KP5: *„Kariérní vzestup, tím pádem vyšší profit.“* KP7: *„Možnost kariérního růstu.“* KP8: *„Slíbení lepšího místa a větší plat.“*

Na otázku, jak si konverzační partneři myslí, že by jim vzdělávání mohlo prospět na pracovním trhu, odpověděl KP1 následovně: *„Díky vyššímu vzdělání dostává člověk přednost v ucházení o zaměstnání, než méně vzdělaní lidé.“* KP1, KP2, KP6, KP7 a KP8 se shodli, že díky vzdělávání mají lidé na pracovním trhu možnost lepšího uplatnění a získání lépe ohodnoceného pracovního místa. KP3, KP4 a KP5 uvedli, že nepotřebují ve svém dosavadním vzdělání nic měnit. KP5 měl na otázku jasnou odpověď: *„Myslím si, že nijak, pracovních možností mám dostatek. Myslím si, že je důležitější chtít pracovat a učit se novým věcem, než se vzdělávat.“*

Odpovědi na otázku, co by konverzační partnery v zaměstnání motivovalo se vzdělávat, se týkaly především platového ohodnocení. KP3 jednoznačně odpověděl: *„Hodně, hodně peněz.“* KP4 za motivující ke vzdělávání v zaměstnání považuje získání benefitů či různých zaměstnaneckých výhod. KP1 naopak uvedl: *„Rozšířit si vědomosti v mém oboru práce.“* Avšak KP5, KP6, KP7 a KP8 se shodli, že je pro ně motivující kariérní vzestup, povýšení v zaměstnání, získání lepšího pracovního místa a vyšší plat. KP6: *„Možnost povýšení a zvýšení zisku.“* KP8: *„Větší plat a kariérní postup.“*

Poslední otázka se věnovala rekvalifikaci. Konkrétně byli konverzační partneři dotazováni na to, co by je v zaměstnání motivovalo pro absolvování rekvalifikace. KP3, KP4, KP5, KP7 a KP8 by k absolvování rekvalifikace motivoval vyšší plat. KP6 navíc dodal: *„Snažší najít práce a opět lepší zisk.“* KP4 mimo vyššího platu také

uvedl: „*Rozšíření pracovních dispozic a výměra mzdy.*“ KP1 by k absolvování rekvalifikace motivovala představa zdokonalení se a rozšíření si vědomostí. KP2 absolvování rekvalifikace nemá v plánu.

Většina konverzačních partnerů se shodla, že na pracovním trhu je pro ně motivující ke vzdělávání zejména kariérní vzestup, možnost získání lépe placeného pracovního místa, ale také zdokonalování se ve vlastní profesi, získávání nových informací a vědomostí. Většina také uváděla vyšší plat.

8.2 Výsledky výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem jsou aktivní uživatelé návykových látek nízkoprahových center v Jihomoravském kraji motivováni ke vzdělávání v souvislosti se zvýšením zaměstnatelnosti.

V konceptualizaci došlo k vytvoření čtyř okruhů, ze kterých byly odvozovány otázky použité při rozhovorech s aktivními uživateli návykových látek. Jako okruhy byly zvoleny osobní charakteristiky, společenské prostředí, životní situace a pracovní situace.

V rámci okruhu osobních charakteristik se zjišťovalo, jak sami uživatelé vnímají svou motivaci ke vzdělávání, co je nemotivuje a jak je pro ně vzdělávání důležité. Konverzační partneři popisovali svou motivaci ke vzdělávání pozitivně, motivaci ke vzdělávání vidí například v souvislosti se svou budoucností i se získáním lepšího pracovního místa. Pro všechny konverzační partnery je vzdělání neméně důležitou součástí života. Nemotivující ve vzdělávání byl pro všechny jednoznačně čas. Čas, který by museli trávit při studiu.

Odpovědi na otázky, co aktivní uživatele návykových látek motivuje z jejich sociálního prostředí, byly různorodé. Uváděli například motivaci vycházející z komunity osob závislých na návykových látkách, kdy se konverzační partneři často setkávají s těmito

osobami a vidí, jak mohou dopadnout. Konverzační partneři takto dopadnout nechtějí, a proto právě tato situace je pro ně motivací ke vzdělávání. Jiní uvedli jako motivující element úspěšné osoby v jejich okolí nebo také své rodinné příslušníky, mimo jiné i příbuzné, co sami mají vysokoškolské vzdělání.

Největší motivaci aktivní uživatelé návykových látek čerpají zejména od své rodiny a velmi blízkých osob, jako je přítelkyně. Avšak objevila se i odpověď, že motivující ke vzdělávání pro ně momentálně není nic.

Mezi zdroje, ze kterých čerpají ve svém okolí motivaci ke vzdělávání, konverzační partneři uváděli opět svou rodinu, také zaměstnání, své sny a cíle, knihy, internet, ale také konverzační partner poznamenal, že nečerpá motivaci ke vzdělávání odnikud.

Převážná většina konverzačních partnerů uvedla, že rodiče je ke vzdělávání motivovali vždy pozitivně. Rodiče konverzační partnery motivovali například upozorňováním na to, že s dobrým vzděláním se mohou mít v životě lépe, ale motivovali je také svým vlastním vzděláním.

Překážkou ve vzdělávání je v momentální životní situaci konverzačních partnerů nedostatek času, finančních prostředků. Konverzační partneři dále uvedli, že momentálně po nich nikdo vyšší vzdělání nevyžaduje, tudíž nemají ani sami potřebu se vzdělávat. Část konverzačních partnerů uvedla, že jim nic nepřekáží se vzdělávat, ale oni sami nechtějí a nemají tu potřebu. Motivací v jejich životní situaci je zejména lepší postavení na pracovním trhu.

Zajímavá práce, kariérní vzestup či možnost cestovat a dorozumět se cizím jazykem, jsou možnosti, které by konverzační partnery motivovaly se dále vzdělávat. Mezi odpověďmi se také objevilo, že by konverzační partner byl ochoten se vzdělávat v případě, kdy by mu někdo nabídl uhrazení výdajů spojených se vzděláváním.

Kariérní vzestup a z toho vyplývající lepší platové podmínky, je pro většinu konverzačních partnerů na pracovním trhu motivující k dalšímu vzdělávání. Pro některé

je velkou motivací zdokonalování se ve vlastní profesi a získávání nových vědomostí a informací.

Kariérní vzestup, možnost lepšího uplatnění se na trhu práce, ale také získání lépe ohodnoceného pracovního místa, byly opět zásadní odpovědi konverzačních partnerů na otázku, jak by jim vzdělávání mohlo prospět na pracovním trhu. Jeden konverzační partner uvedl, že mu vzdělávání na pracovním trhu nijak nepomůže, především proto, že má dostatek pracovních možností.

Jednoznačně většina konverzačních partnerů odpověděla, že motivující ve vzdělávání se v zaměstnání je pro ně vidina lepšího finančního ohodnocení za odvedenou práci. Někdo však i odpověděl, že by jej motivovalo se v zaměstnání vzdělávat, kdyby mohl načerpat nové vědomosti ze svého vlastního oboru.

Všichni konverzační partneři by v zaměstnání byli ochotni absolvovat rekvalifikaci v případě, kdy by výsledkem bylo zvýšení platu.

Výsledky výzkumu odpověděly na výzkumnou otázku, která zněla: **„*Jakým způsobem jsou vybraní klienti nízkoprahových center pro aktivní uživatele návykových látek v Jihomoravském kraji motivováni ke vzdělávání v souvislosti se zvýšením zaměstnatelnosti.*“**

Pro konverzační partnery je v souvislosti se zvýšením zaměstnatelnosti motivující ke vzdělání zejména vidina lepšího uplatnění na pracovním trhu, kariérní růst a zvýšení finančního ohodnocení za odvedenou práci. Demotivační je pro ně zejména čas, který je nutný vzdělávání věnovat.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část představuje způsoby, jakými lze osoby závislé na návykových látkách začlenit nejen do společnosti, ale také na trh práce. V rámci sociální inkluze se jedná především o pomoc prostřednictvím sociální práce, ale také možnost aktivních uživatelů návykových látek využít služby v nízkoprahových centrech. Velký důraz je kladen na sociální inkluzi skrze léčbu aktivních uživatelů návykových látek a následnou sociální rehabilitaci. Pozornost je věnována také sociální inkluzi závislých osob na pracovním trhu, jedná se zejména o spolupráci se zaměstnavateli při zaměstnávání této cílové skupiny. Představeny jsou i bariéry, kterým osoby závislé na návykových látkách musí při vstupu, ale i na samotném pracovním trhu čelit. Neméně důležitým tématem teoretické části je vzdělávání drogově závislých jako faktor sociální inkluze, ale i jako faktor zvýšení zaměstnatelnosti. Můžeme zde najít způsoby, jakými lze cílovou skupinu vzdělávat. V rámci vzdělávání jako faktoru sociální inkluze jsou představeny poradny pro osoby závislé, díky kterým mohou získat užitečné informace usnadňující sociální inkluzi. Vzdělávání jako faktor zvýšení zaměstnatelnosti nabízí možnosti vzdělávání, jako jsou například rekvalifikace.

Praktická část je rozdělena na metodologii a analýzu. V metodologické části je objasněn cíl výzkumu, výzkumný problém a výzkumná otázka. Je zde vysvětleno, proč byl pro realizaci výzkumu zvolen výzkum kvalitativní. K provedení výzkumu bylo použito polostrukturovaného rozhovoru s osmi konverzačními partnery. V rámci konceptualizace byly představeny čtyři okruhy, kterými jsou osobní charakteristiky, sociální prostředí, životní situace a pracovní situace.

Bakalářská práce byla věnována tématu vzdělávání osob se závislostí na návykových látkách jako faktor sociální inkluze a zvýšení zaměstnatelnosti. V teoretické části byly popsány způsoby vzdělávání závislých osob, ale i jejich sociální inkluze. V praktické části je snahou objasnit výzkumnou otázku, která zní: ***„Jakým způsobem jsou vybraní klienti nízkoprahových center pro aktivní uživatele návykových látek***

v Jihomoravském kraji motivování ke vzdělávání v souvislosti se zvýšením zaměstnatelnosti.“

Výzkumem se podařilo najít odpověď na předem stanovenou výzkumnou otázku. Vzhledem ke zvýšení zaměstnatelnosti je pro aktivní uživatele návykových látek motivující ke vzdělávání zejména kariérní růst, možnost lepšího uplatnění na trhu práce, ale zejména zvýšení finančního ohodnocení za odvedenou práci. Demotivační je pro všechny především čas, který by museli trávit při vzdělávání.

Tato práce by mohla být nápomocná při tvorbě vzdělávacích aktivit pro aktivní uživatele návykových látek, díky kterým by bylo možné zlepšit jejich životní situaci, postavení ve společnosti, ale také na trhu práce. Vstup na trh práce má tato cílová skupina velmi znesnadněn vzhledem ke své drogové minulosti, zápisem v rejstříku trestů, ale i předsudky ze strany společnosti. Důležitá je pomoc aktivním uživatelům návykových látek při návratu do společnosti, ale i při vstupu na pracovní trh.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BENEŠ, M. *Andragogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2580-2.

DVOŘÁČEK, J. Střednědobá ústavní léčba, In KALINA, K. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup 2*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 195 – 199. ISBN 80-86734-05-6.

DVOŘÁK, D. Sociální rehabilitace, In KALINA, K. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup 2*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 63 – 67. ISBN 80-86734-05-6.

ERGENS, T. *Metodická příručka pro poradce pro zaměstnanost: na základě sběru zkušeností z projektu Mikrobus*. 1. vyd. Brno: Drom, 2008. ISBN 978-80-254-2155-0.

GROHMANNOVÁ, K. Systém péče o uživatele návykových látek. In RADIMECKÝ, J., JANÍKOVÁ, B., PISKÁČKOVÁ, P. *Úvod do adiktologie: učební podklady ke kurzu*. 1. vyd. Praha: Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty a VFN, Univerzita Karlova, 2007. s. 37 – 40. ISBN 978-80-29-9960-0.

HAMPL, K. Lékařská ambulantní péče o závislé, In KALINA, K. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup 2*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 172 – 177. ISBN 80-86734-5-6.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

HRDINA, P., KORČIŠOVÁ, B. Terénní programy, In KALINA, K. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup 2*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 159 – 164. ISBN 80-86734-05-6.

KALINA, K. Denní stacionář, In KALINA, K. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup 2*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 179 – 185. ISBN 80-86734-05-6.

KALINA, K. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup 2*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6.

KALINA, K. Faktory významné pro účinnost léčby a změnu klienta, In KALINA, K. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup 2*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 97 – 101. ISBN 80-86734-05-6.

KALINA, K. Rozšiřování terapeutických možností, In KALINA, K. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup 2*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 103 – 109. ISBN 80-86734-05-6.

KALINA, K. *Terapeutická komunita: obecný model a jeho aplikace v léčbě závislosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008a. Psyché. ISBN 978-80-247-2449-2.

KALINA, K., a kol. *Základy klinické adiktologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008b. ISBN 978-80-247-1411-0.

KUDA, A. Následná péče, doléčovací programy. In KALINA, K. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup 2*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 208 – 213. ISBN 80-86734-05-6.

KUDA, A. Sociální rehabilitace a následná péče, In KALINA, K., a kol. *Základy klinické adiktologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008b. s. 215 – 224. ISBN 978-80-247-1411-0.

MAREŠ, P. Sociální exkluze a inkluze. In SIROVÁTKA, T. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2004. s. 15 – 31. Rubikon. ISBN 80-210-3455-6.

MAREŠ, P., HORÁKOVÁ, M., RÁKOCZYOVÁ, M. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2008. ISBN 978-80-7416-014-1.

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X

MATOUŠEK, O., KŘIŠŤAN, A. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006b. ISBN 80-247-1362-4.

MÜLLEROVÁ, P., MATOUŠEK, O., VODRÁŠKOVÁ, A. Sociální práce s uživateli drog, In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s. 211 – 226. ISBN 80-7367-002-X

MUŽÍK, J. *Profesní vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Vzdělávání dospělých. ISBN 978-80-7357-738-4.

NAVRÁTIL, P. Sociální práce. In KALINA, K. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup 2*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. s. 70 – 75. ISBN 808673-05-6.

PALÁN, Z. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Olomouc: DAHA, 1997. Promos. ISBN 80-902232-1-4.

PALÁN, Z. *Základy andragogiky*, Praha: Vysoká škola J. A. Komenského, 2003. ISBN 80-86723-03-8.

PRESTON, A., ŠEFRÁNEK, M., MALINOWSKI, A. *Průvodce léčbou v terapeutické komunitě: praktická příručka pro uživatele drog*. 1. vyd. Praha: Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, 2007. Metodika. ISBN 978-8087041-28-4.

RADIMECKÝ, J., JANÍKOVÁ, B., PISKÁČKOVÁ, P. *Úvod do adiktologie: učební podklady ke kurzu*. 1. vyd. Praha: Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty a VFN, Univerzita Karlova, 2007. ISBN 978-80-239-9960-0.

REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

RICHTEROVÁ TĚMÍNOVÁ, M., KALINA, K., ADAMEČEK, D. Terapeutická komunita a její aplikace, In KALINA, K. *Základy klinické adiktologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008b. s. 199 – 214. ISBN 978-80-247-1411-0.

SIROVÁTKA, T. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2004. Rubikon. ISBN 80-210-3455-6.

ŠEĐOVÁ, K. Proces kvalitativního výzkumu a jeho plánování. In ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. s. 51 – 82. ISBN 978-80-7367-313-0.

ŠIMEK, M. *Podpora zaměstnatelnosti znevýhodněných skupin obyvatel v České republice: nové přístupy a jejich efekty*. 1. vyd. Brno: Institut vzdělávání Sokrates, 2010. ISBN: 978-80-86572-66-6.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TĚMÍNOVÁ RICHTEROVÁ, M. Systém péče a jeho složky. In KALINA, K., a kol. *Základy klinické adiktologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008b. s. 369 – 385. ISBN 978-80-247- 1411-0.

TRBOLA, R., NEČASOVÁ, M., RÁKOCZYOVÁ, M. *Role lokálních vlád při řešení problémů sociálního začleňování*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2015. ISBN 978-80-7416-226-8.

VERSTER, A., BUNING, E. *Informace pro tvůrce drogové politiky o účinnosti substituční léčby závislosti na opiátech*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, Sekretariát rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky, 2003. ISBN 80-86734-15-3.

VETEŠKA, J. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. 1. vyd. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-98-3.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

KLEE, H., MCLEAN, I., YAVORSKY, CH. *Employing drug users: Individual and systemic barriers to rehabilitation* [PDF, online]. York: York Publishing Services Ltd, 2002 [cit. 2017-4-1]. ISBN 1-84263-083-0. Dostupné z: <http://www.dldocs.stir.ac.uk/documents/employingdus.pdf>

Seznam použitých internetových zdrojů

DONATH BUSINESS & MEDIA s.r.o.. *Vzdělávání dospělých v ČR*. In: Dbm.cz [online]. 2017 [cit. 2017-3-25]. Dostupné z: <http://www.dbm.cz/pruzkumy/?id=127>

EVROPSKÁ UNIE, EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ FOND, OPERAČNÍ PROGRAM ZAMĚSTNANOST. *Operační program Zaměstnanost*. In: Esfcr.cz [online]. 2016 [cit. 2017-4-11]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/operacni-program-zamestnanost>

EVROPSKÉ MONITOROVACÍ CENTRUM PRO DROGY A DROGOVOU ZÁVISLOST. *Evropská zpráva o drogách 2016* [PDF, online]. Lucemburk: Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost, 2016 [cit. 2017-2-24]. ISBN: 978-9168-861-6. Dostupné z: <http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/2637/TDAT16001CSN.pdf>

HUBÁLEK, M., ZAMBOJ, L. *Bezúhonnost a rovné zacházení na trhu práce* [PDF, online]. Praha: Poradna pro občanství/občanská a lidská práva, 2007 [cit. 2017-2-16]. Dostupné z: <http://www.poradna-prava.cz/pdf/Bezuhonnost.pdf>

INTEGROVANÝ PORTÁL MPSV. *Zprávy o realizaci APZ za rok 2014*. In: Portal.mpsv.cz [online]. 2015 [cit. 2017-3-28]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/realizace_apz

INTERGROVANÝ PORTÁL MPSV. *Rekvalifikace*. In: Portal.mpsv.cz [online]. 2016 [cit. 2017-4-3]. Dostupné: <https://portal.mpsv.cz/sz/obcane/rekvalifikace>

KOLEKTIV AUTORŮ. *Směrování české sociální politiky s důrazem na agendu Lisabonské strategie*. [PDF, online]. Praha: VÚPSV, 2005 [cit. 2017-3-25]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_171.pdf

MIOVSKÝ, M., a kol. *Závěrečná zpráva projektu analýzy potřeb léčených uživatelů návykových látek z hlediska jejich uplatitelnosti na trhu práce*. [PDF, online]. Tišnov: Sdružení SCAN, 2006a [cit. 2017-3-22]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/18/690/Analyza-potreb-lecenyh-uzivatelu-navykovych-latek-z-hlediska-jejich-uplatnitelnosti-na-trhu-prace>

MRAVČÍK, V., a kol. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2015* [PDF, online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2016 [cit. 2017-3-28]. ISBN 978-80-7440-156-5. Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/32232/741/VZ_2015_drogova_situace_v_CR_v02.pdf

RÁKOCZYOVÁ, M., MAREŠ, P. Sociální vyloučení a chudoba v ČR ve srovnání se zeměmi EU, In KOLEKTIV AUTORŮ. *Směrování české sociální politiky s důrazem na agendu Lisabonské strategie*. [PDF, online]. Praha: VÚPSV, 2005. s. 26 – 55. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_171.pdf

SANANIM z. ú.. *Poradna pro rodiče (PPR)*. In: Sananim.cz [online]. 2007 [cit. 2017-3-5]. Dostupné z: [http://sananim.cz/poradna-pro-rodice-\(ppr\).html](http://sananim.cz/poradna-pro-rodice-(ppr).html)

SANANIM z. ú.. *Poskytované služby*. In: Sananim.cz [online]. 2007 [cit. 2017-3-1]. Dostupné z: <http://www.sananim.cz/psa/o-nas/poskytovane-sluzby.html>

Zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2000, částka 32, s. 1521-1532. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=101/2000&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37, s. 1257-1289. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=108/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 143, s. 8270-8316. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=435/2004&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Ostatní zdroje:

Strategie sociálního začleňování 2014-2020. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014. ISBN 978-80-7421-080-8.

SEZNAM ZKRATEK

E	extáze
K	kokain
KP	konverzační partner
M	marihuana
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
P	pervitin
SOU	střední odborné učiliště
SŠ	střední škola
ZŠ	základní škola

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Charakteristika konverzačních partnerů	45
--	-----------

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Otázky rozhovoru	I
Příloha B – Informovaný souhlas	II
Příloha C – Charakteristika konverzačních partnerů	III

Příloha A – Otázky rozhovoru

Charakteristika KP

- 1) Věk
- 2) Pohlaví
- 3) Vzdělání
- 4) Užívaná droga
- 5) Délka jejího užívání

a) Osobní charakteristiky

- 1) Jak byste popsal svou motivaci ke vzdělávání?
- 2) Jaký je Váš pohled na vzdělávání v dospělém věku?
- 3) Co Vás nemotivuje se vzdělávat?
- 4) Jak je pro Vás vzdělávání důležité?

b) Společenské prostředí

- 1) Jak Vás ke vzdělávání motivuje okolí?
- 2) Kdo ve Vašem okolí je pro Vás motivací se vzdělávat?
- 3) Ze kterých zdrojů ve svém okolí čerpáte motivaci ke vzdělávání?
- 4) Jak Vás ke vzdělávání motivují Vaši rodiče?

c) Životní situace

- 1) Co ve Vaší momentální životní situaci Vám nedovoluje se vzdělávat?
- 2) Co je ve Vaší životní situaci motivující ke vzdělávání?
- 3) Co by Vás vzhledem k Vaší životní situaci přesvědčilo/motivovalo se vzdělávat?

d) Pracovní situace (trh práce, pracovní prostředí)

- 1) Co je pro Vás na pracovním trhu (v zaměstnání) motivující se vzdělávat?
- 2) Jak si myslíte, že by Vám vzdělávání mohlo prospět/pomoci na pracovním trhu (v zaměstnání, při hledání zaměstnání)?
- 3) Co by Vás v zaměstnání motivovalo se dále vzdělávat?
- 4) Co by Vás v zaměstnání motivovalo alespoň k absolvování rekvalifikace?

Informovaný souhlas

Informovaný souhlas k rozhovoru za účelem získání dat pro kvalitativní výzkum k bakalářské práci Petry Tesařové, DiS. Tématem bakalářské práce je *Vzdělávání osob se závislostí na návykových látkách jako faktor sociální inkluze a zvýšení zaměstnatelnosti*. Cílem výzkumu je zjistit: „*Jakým způsobem jsou vybraní klienti nízkoprahových center pro aktivní uživatele návykových látek v Jihomoravském kraji motivováni ke vzdělávání v souvislosti se zvýšením zaměstnatelnosti.*“.

Vaše účast ve výzkumu je dobrovolná. Rozhovory budou nahrávány na mobilní telefon a později analyzovány za účelem vyřešení výzkumného problému. Pro účely analýzy nejsou důležité Vaše osobní údaje. Dle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů budou Vaše osobní údaje a údaje týkající se organizace, ve které využíváte služby, anonymizovány. Vaše odpovědi jsou určeny pouze pro účely bakalářské práce Petry Tesařové, DiS., a nebudou spojovány s Vaší osobou ani s organizací, ve které služby využíváte.

Máte právo svou účast na výzkumu kdykoliv ukončit a toto jednání nebude mít pro Vás žádné negativní následky. Dále máte právo na kteroukoliv otázku neodpovědět.

Žádám Vás o udělení souhlasu s uvedeným výzkumem a poskytnutím výzkumného materiálu.

Petra Tesařová, DiS.

Podpis.....

Podle zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů uděluji souhlas s účastí v uvedeném výzkumu a s poskytnutím výzkumného materiálu.

Dne

Podpis.....

Příloha C – Charakteristika konverzačních partnerů

KP1

Věk: 26 let

Pohlaví: muž

Vzdělání: základní

Užívaná droga (všechny návykové látky, se kterými měl KP ve svém životě zkušenost):
kokain, marihuana

Délka užívání: 9 let

KP2

Věk: 20 let

Pohlaví: muž

Vzdělání: Střední odborné učiliště (vyučen)

Užívaná droga (všechny návykové látky, se kterými měl KP ve svém životě zkušenost):
marihuana, pervitin

Délka užívání: marihuana příležitostně 9 let, pervitin 3 měsíce

KP3

Věk: 20 let

Pohlaví: muž

Vzdělání: Střední odborné učiliště (vyučen) – instalatér

Užívaná droga (všechny návykové látky, se kterými měl KP ve svém životě zkušenost):
pervitin

Délka užívání: příležitostně 5 let

KP4

Věk: 23 let

Pohlaví: muž

Vzdělání: základní

Užívaná droga (všechny návykové látky, se kterými měl KP ve svém životě zkušenost):
pervitin, extáze

Délka užívání: 2 roky

KP5

Věk: 24 let

Pohlaví: muž

Vzdělání: základní

Užívaná droga (všechny návykové látky, se kterými měl KP ve svém životě zkušenost):

kokain, pervitin

Délka užívání: 5 let, zejména příležitostně, na party

KP6

Věk: 23 let

Pohlaví: muž

Vzdělání: základní, střední odborné učiliště obor kuchař číšník – nedokončeno

Užívaná droga (všechny návykové látky, se kterými měl KP ve svém životě zkušenost):

marihuana, pervitin, extáze

Délka užívání: marihuana 10 let, pervitin 7,5 let, extáze 5 let

KP7

Věk: 23 let

Pohlaví: muž

Vzdělání: Střední škola

Užívaná droga (všechny návykové látky, se kterými měl KP ve svém životě zkušenost):

marihuana, pervitin, extáze, kokain

Délka užívání: marihuana 2 roky, ostatní návykové látky KP vyzkoušel pouze jednou

KP8

Věk: 25 let

Pohlaví: muž

Vzdělání: Střední odborné učiliště – automechanik

Užívaná droga (všechny návykové látky, se kterými měl KP ve svém životě zkušenost):

pervitin

Délka užívání: 2 roky

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Petra Tesařová, DiS.

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Vzdělávání osob se závislostí na návykových látkách jako faktor sociální inkluze a zvýšení zaměstnatelnosti

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 52

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 38

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 15

Vedoucí práce: Mgr. Eva Rubášová